

ÓZBEKSTAN RESPUBLIKASI JOQARI HÁM ORTA ARNAWLI
BILIMLENDIRIW MINISTRILIGI

ÁJINIYAZ ATINDAĖI NÓKIS MÁMLEKETLIK PEDAGOGIKALIQ
INSTITUTI

Qol jazba huqíqunda
UDK 373.3.016

MAGISTRATURA BÓLIMI

5A111701- Tálim hám tárbiya teoriyası hám metodikası (baslawısh tálim)
qánigeliginiń pitkeriwshisi 2-kurs magistrantı

Matberdieva Yulduz Bayramdurdievnanıń

Magistr akademiyaalıq dárejesin alıw ushın jazılǵan

DISSERTACIYASI

TEMA: BASLAWISH KLASS OQIWSHILARINA ANA TILIN ÚYRETIWDE
PEDAGOGIKALIQ TEXNOLOGIYALARDI ENGIZIW USILLARI

MAKda jaqlawǵa ruxsat

Magistratura bólimi baslıǵı: *A.A.* f.i.k., doc A.Embergenov

Magistrant: *Y.M.* Yu. Matberdieva

Ilimiy basshı: *S.T.* p.i.f.d (PhD) S.Tajbenova

Kafedra baslıǵı: *Z.K.* p.i.k., doc Z.Kurbaniyazova

Kafedra májilisiniń 2020-jıl 8-may sánesindegi №26 protokoli menen qorgawǵa
ruxsat berildi

Nókis – 2020

M a z m u n i

Kirisiw.....	3
I BAP. BASLAWÍSH KLASS OQÍWŞHÍLARÍNA ANA TILIN OQÍTÍWDA PEDAGOGIKALÍQ TEXNOLOGIYALARDÍ ENGIZIWDIN` ILIMIY-PEDAGOGIKALÍQ TIYKARLARÍ	7
1.1 Pedagogikalıq texnologiyalar túsiniğiniń interpretaciyası hámde olardı baslawısh klaslarda paydalanıwdıń áhmiyeti.....	7
1.2 Baslawısh klass ana tili sabaqlarında innovaciyalıq pedagogikalıq texnologiyalardan paydalanıwdıń ámeldegi ahwalı hám imkaniyatları	12
II-BAP. BASLAWÍSH KLASLARDA ANA TILIN OQTÍWDA INNOVACIYALÍQ PEDAGOGIKALÍQ TEXNOLOGIYALARDÍ QOLLANÍW JOLLARÍ	29
2.1 Rawajlandırıwshı tálim texnologiyasınan paydalanğan halda baslawısh klaslarda ana tili sabaqların shólkemlestiriw metodikası.....	29
2.2 Rawajlandırıwshı oqıtıw texnologiyaları.....	40
III-BAP. BASLAWÍSH KLASS ANA TILI ABAQLARÍN PEDAGOGIKALÍQ TEXNOLOGIYALARDÍ ENGIZIWDIN` NÁTIYJELILIGI	52
3.1 Baslawısh klaslarda ana tili sabaqların jobalastiriw.....	52
3.2 Baslawısh klass ana tili sabaqlarında pedagogikalıq texnologiyalardı engiziwge qaratılğan tájiriyebe-sınaw ótkeriw metodikası.....	71
Juwmaqlaw.....	76
Paydalanılğan ádebiyatlar dizimi.....	78

KIRISIW

Jumistiń aktuallığı. Jáhán kóleminde tálimdi turaqlı turde rawajlandırıw ideyası tán alınıp, 2030 jılğa shekem qabıl etilgen turaqlı rawajlanıw tálimi koncepciyasında “pútkil turmıs dawamında sapalı tálim alıwğa múmkinshilik jaratıw ” [7] sıyaqlı aktual wazıypalar belgilendi. Usı wazıypalardan kelip shıqqan halda oqıwshılardıń oqıw sawatlı adamlıgın rawajlandırıwdıńda ana tilin oqıtıw texnologiyasın jetilistiriw, innovciyalıq qatnas tiykarında ana tili sabaqlarında oqıwshılardıń informaciyalardı analiz etiw, tekstti túsiniw, baqlaw etiw, teoriyalıq bilimler tiykarında teksttiń mazmun-mánisin bahalaw kónlikpelerin rawajlandırıwğa bólek itibar qaratılmoqda.

Jáhánde oqıwshılardı kompetenciyalıq qatnasqa tiykarlangan halda oqıtıw, ana tilin oqıtıw sapasına tásir kórsetiwshi faktorlardı izertlew hámde oqıwshılarda teoriyalıq bilimlerdi ámelde qóllaw ilmiy tájriybelerin rawajlandırıwğa tiyisli ilimiy izertlewler keń kólemde alıp barılmaqta. Baslawısh klaslarda ana tili tálimi salasındağı kompetenciyalıq qatnasqa qaray oqıwshılardıń bilim alıwlarında óz kúshine bolgan isenimdi tárbiyalaw, dóretiwshilik pikirlewin rawajlandırıwdıń, qağıydalardı sanalı túrde ózlestiriwlerine erisiw, sóylewindegi qátelerdi qağıyda tiykarında korrekciyalaw ilimiy tájriybelerin payda etiw metodikasın rawajlandırıw ayriqsha áhmiyetke iye boladı.

Ózbekstanda tálim-tárbiya sapası, atap aytqanda, baslawısh tálim natıyjeliligini asırıw, maman qánigeler menen támiyinlew, oqıw-metodikalıq táminleniwini bekkemlewge qaratılğan túpkilikli ózgerisler nátiyjesinde baslawısh klaslarda ana tili pánin integrativ qatnas tiykarında oqıtıw, modullı tálim texnologiyaların qóllaw, oqıw materialların strukturalastırıw, tálim mazmunın ilimiy shólkemlestiriwge erisilmekte. Usınıń menen birge, baslawısh klass ana tili sabaqlarında oqıwshılarda lingvistikalıq kompetenciyalardı qáliplestiriwdiń metodikalıq táreplerin aniqlaw zárúrshiligi ámeldegi Ózbekstan Respublikasınıń jáne de rawajlandırıw boyınsha Háreketler strategiyasında “ózbetinshe pikir júritetuğın, qatań turmıslıq noqatı názerge iye, Watanğa sadıq jaslardı tárbiyalaw ” [5] sıyaqlı zárúrli wazıypalar belgilengen. Bul bolsa oqıwshılardıń ózbetinshe pikirlew qábiletin qáliplestiriwde ana tilinen berilip

atırǵan bilimlerdi ámelde qóllawdı úyretiwdiń innovciyalıq qatnasıwǵa tiykarlanǵan metodikasın jetilistiriw házirgi kúnde eń aktual mashqala bolıp turǵanlıǵın kórsetedi. Sonlıqtan-da bul mashqalanı ilimiy-teoriyalıq jaqtan ayırıqsha úyrenip shıǵıw maqsetinde biz magistrlik dissertaciya jumısımızdıń temasın «**Baslawısh klass oqıwshılarına ana tilin oqıtıwda pedagogikalıq texnologiyalardı engiziw usılları**» dep belgiledik.

Izertlew jumısınıń obekti. Ulıwma orta bilim beriw mektepleriniń baslawısh klaslarındaǵı ana tili sabaqların oqıtıwda pedagogikalıq texnologiyalardı qóllawdı úyretiw procesi.

Izertlew jumısınıń predmeti. baslawısh klass ana tili sabaqlarında oqıwshılardıǵa pedagogikalıq texnologiyalardı qóllawdı úyretiw mazmunı, metodları hám quralları.

Izertlew jumısınıń maqseti baslawısh klass oqıwshılarına ana tilin oqıtıwda pedagogikalıq texnologiyalardı engiziw usılların jetilistiriwden ibarat.

Joqarıda korsetilgen maqsetke erisiw ushın biz tómendegi **wazıypalardı** belgilep aldıq:

baslawısh klass oqıwshılarına ana tilin oqıtıwda pedagogikalıq texnologiyalardı engiziw usılları anıqlaw;

ana tilin oqıtıwda pedagogikalıq texnologiyalardıń túrlerin anıqlaw; baǵdarlanǵan ilimiy usınıslar islep shıǵıw hám olardıń nátiyjelilik dárejesin anıqlaw;

baslawısh klasta ana tilin oqıtıwda pedagogikalıq texnologiyalardı qollanılıp ótilgen sabaqlardıń proektlerin islep shıǵıw;

ana tilin oqıtıwda pedagogikalıq texnologiyalardı qollanılıp ótiletuǵın shınıǵıwlar sistemasın islep shıǵıw.

Izertlew jumısınıń ilimiy jańalığı.

baslawısh klass oqıwshılarına ana tilin oqıtıwda pedagogikalıq texnologiyalardı engiziw usılları anıqlandı;

ana tilin oqıtıwda pedagogikalıq texnologiyalardıń túrleri anıqlandı;

baslawısh klasta ana tilin oqıtıwda pedagogikalıq texnologiyalardı kollanılıp ótilgen sabaqlardıń proektlerin islep shıǵıldı;

ana tilin oqıtıwda pedagogikalıq texnologiyalardı qollanılıp ótiletuǵın shınıǵıwlar sistemasın islep shıǵıldı.

Izertlew temasi boyınsha adebiyatlar analizi; Oqıtıwda pedagogikalıq texnologiyalardı uyretiw baǵdarında elimiz metodist alımlarınan R.Djuraev, A.Turǵunov, U.Inoyatov, M.Davletshin, M.Haydarov, N.Muslimov N.Taylakov, N.Shodiev, N.Egamberdieva, R.Mavlonova, R.Safarova, S.Bulatov, Sh.Sharipov, W.Tolipov, H.Sanaqulovlardıń ilim izertlew jumısları, metodikalıq kolları, sabaqlıqları hám ilmiy maqalaları ayrıqsha áhmiyetke iye.

Sonnan V.Davıdov, A.Zaytsev, F.Orazbaeva, E.Sarmanov, N.Guzik, S. Saparov, B.Turǵınbaevalardıń ilim izertlew jumısları úyrenildi.

Shet el alımlarınan B.T. Liyxachev, M.V. Klarin, M.M. Potashnik, A.V.Lorensov, T.I.Shamova, O.G.Xomerki sıyaqlı alımlar ilim izertlew jumısların alıp bargan.

Izertlewde qollanılǵan metodları. Izertlew temasına tiyisli teoriyalıq, psixologiyalıq, didaktikalıq hám metodikalıq ádebiyatlardı salıstırıwdı úyreniw hám analiz etiw, baslawısh klaslardagı aldınǵı pedagogikalıq tájiriyeberdi úyreniw, sorawnama, sawbet, baqlaw, tájiriye-sınaw jumıslarınıń nátiyjelerin matematikalıq hám statistikalıq analiz etiw usıllarınan paydalanılǵan.

Izertlew jumısınıń teoriyalıq hám ámeliy áhmiyeti.

Dissertaciya menen tanısqań hár bir pedagog hám klass basshısı óziniń pedagogikalıq xızmetin nátiyjeli shólkemlestiriwi ushın ilimiy-teoriyalıq maǵlıwmatlarǵa iye boladı.

Izertlew jumısınıń metodologiyalıq tiykarları: Ózbekstan Respublikası Birinshi Prezidenti İ.A.Karimovtıń bilimlendiriw tarawın túpten reformalaw haqqındaǵı ideyaları, milliy gárezsizlik ideya hám ideologiyası, «Bilimlendiriw haqqında»ǵı Nızam hámde «Kadrlar tayarlawdıń milliy baǵdarlaması», sonday-aq, temaǵa baylanıslı ilimiy-pedagogikalıq, ilimiy-metodikalıq materiallar, pedagogika pániniń sońǵı jańalıqları.

Tájiriye-sınaw bazası: Ilimiy-izertlew islerin alıp barıwda ilimiy teoriyalardıń ámeliyattaǵı jaǵdayların úyreniw maqsetinde biz Nókis qalası Xalıq bilimlendiriw

mekemeleri xızmetkerlerin metodikalıq támiyinlew hám shólkemlestiriw orayı (XBMXMT hám ShO) qasındaǵı 38-sanlı hámde 2-sanlı ulıwma bilim beriw mektepleri tańlap alındı hám bul mekteplerdiń klass basshıları menen baslawısh klass oqıwshıları menen birgelikte is alıp barıldı.

Ilimiy-izertlew jumıslarınıń basqıshları. Ilimiy –izertlew jumısları úsh basqıshta alıp barıldı:

Birinshi basqısh, analitikalıq-izertlew basqıshı bolıp, dissertaciyanıń temasına baylanıslı ilimiy-metodikalıq ádebiyatlar úyrenildi, kartotekalar dúzildi, ilimiy derekler analizlenip, ilimiy-izertlew jumısınıń predmeti anıqlandı, ilimiy gipotezalar ilgeri súrildi, ilimiy-izertlew jumısınıń metodologiyalıq apparatı hámde reje-baǵdarlaması islep shıǵıldı.

Ekınshi basqıshta baslawısh klass oqıtıwshılarınıń diplomatiyalıq qatnas mádeniyatın qalıplestiriwdiń shólkemlestiriwshilik - pedagogikalıq shárt - sharayatların anıqlaw, oqıtıwshılar, oqıwshılar menen is alıp barıw mazmunınıń ámeldegi jaǵdayın úyreniw isleri alıp barıldı. Islep shıǵılǵan sabaq islenbeleri tiykarında oqıw sabaqları shólkemlestirildi, tájiriye-sınaw jumısları ámelge asırıldı. Bunıń ushın Biz tájiriye-sınaw maydanı sıpatında Nókis qalası Xalıq bilimlendiriw mekemeleri xızmetkerlerin metodikalıq támiyinlew hám shólkemlestiriw orayı (XBMXMT hám ShO) qasındaǵı 2-12-sanlı hámde Xojeli qalası 17-sanlı ulıwma bilim beriw mektepleri tańlap alındı.

Úshinshi basqıshta ulıwmalastırırwshı-juwmaqlawshı basqısh bolıp, bul basqıshta ilimiy-izertlewlerdiń nátiyjelerin ulıwmalastırırw, sistemalastırırw, alınǵan nátiyjelerdi san hám mazmun jaǵınan analizlew isleri alıp barıldı.

Izertlew jumısınıń dúzilisi. Dissertaciya kirisiw, úsh bap, juwmaq, paydalanılǵan ádebiyatlar diziminen ibarat bolıp, tiykarǵı teksttiń kólemi 77 betti quraydı.

I BAP. BASLAWISH KLASS OQIWSHILARINA ANA TILIN OQITIWDA PEDAGOGIKALIK TEXNOLOGIYALARDI ENGIZIWDIN` ILIMIY-PEDAGOGIKALIQ TIYKARLARI

1.1. Pedagogikalıq texnologiyalar túsiniğiniń interpretaciyası hámde olardı baslawish klaslarda paydalanıwdıń áhmiyeti

Bilim tarawı júdá mashqalalı. Tálimniń barlıq tarawların sonday etip shólkemlestiriw kerek, jaslarǵa tereń bilim beriw menen birge erkin pikirlewge úyretiw. Oqıw processinde oqıwshıda erkin bilim alıwdı rawajlandırıp barıw házirgi kúnniń talabı. Pedagogikalıq ámeliyat hám izleniwlerde is usılları qollap kóridi. Jańa pedagogikalıq texnologiyalardıń tiykarǵı áhmiyeti tálimde oqıwshılardı qızıqtırıp oqıtıw hám bilimlerdi tolıq ózlestiriwge tiykar boladı. Bilim alıp atırǵan oqıwshı tolıq ózlestiriwi múmkin. Alımlardıń pikirinshe bilim alıp atırǵan topardaǵı 5 % oqıwshı dástúr talabınan ilgerilep bilim alıw imkaniyatına iye boladı. Usı topardaǵı 5 % oqıwshı bolsa dástúrdi ulıwmalıq tárizde ózlestiriwge kúshi jetpeydi. Demek oqıtıwshı klastaǵı 95 % bala menen nátiyjeli isley aladı. Dástúrdi bilimler kóleminiń 70 % in oqıwshılardıń barlıǵı ózlestirse tolıq ózlestiriwge erisildi dep esaplaw múmkin. Sonday-aq óz pikirinshe usı dárejede biliwge iye bolǵan oqıwshı qalǵan maǵlıwmattı ózlestiriw imkaniyatına erisedi.

Jańa pedagogikalıq texnologiya tálim processinde oqıwshıǵa zuǵım qılmay, olardı qızıqtırıp oqıtıwdı oqıwshılardıń ózindegi barlıq pikirlerdi bayan etiwge imkaniyat jaratıwdı usınıs etedi.

Házirgi bilim beriw tarawındaǵı oqıtıwdıń ózi texnologiyalardı úyrenbegeninshe sawatlı, hár tárepleme bolıw múmkin emes. Jańa texnologiyanı úyreniw oqıwshınıń intellektuallıq, kásiplik, adamgershilik, ruwxıy, kámil insan hámde basqa kóplegen insaniy kelbetiniń qáliplesiwine óz tásirin tiygizedi, ózin-ózi rawajlandırıp, oqıw-tárbiyasın shólkemlestiriwine járdemlesedi. Házirgi waqıtta pedagogikalıq texnologiya túsiniği biziń pedagogikalıq leksikonımızǵa kirip keledi. Degen menen, onıń mánisi tuwralı pikirler hár túrli. Túsindirme sózlikte:

“Texnologiya – bul qanday da bolsın, bir istegi, sheberliktegi, ónerdegi ámellerdiń jıyındısı” delinse B.T. Liyxachev pedagogikalıq texnologiyanı oqıw processine belgili bir maqsetti gózlep tásir etetuǵın pedagogikalıq ıǵbal dep túsindiredi. Al, texnologiyalıq anıq pedagogikalıq nátiyjege jeteleytuǵın birliklerdiń belgili bir sisteması sıpatında kórsetedi hám pedagogikalıq texnologiya pútkil ózgermeytuǵın mexanikalıq quralı.

YUNESKO-nıń anıqlaması boyınsha, pedagogikalıq texnologiya- pútkil oqıtıw menen bilimdi texnikalıq hám insan resursın olardıń bir-birine ózara tásirin, bilim beriwdegi formasın ańsatlastırıw waziypaların bilip basqarıwdı ámelge asırıwdıń sistemalı usılı. M.V. Klarin “ Pedagogikalıq texnologiya- pedagogikalıq maqsetke erisiw jolındaǵı qollanılatuǵın hámme ilim ámelleri menen metodikalıq qurallarınıń sistemalı jiynaǵı ”- dep anıqlaydı.

Oqıtıwdıń jańa texnologiyaların tańlawdıń M.M. Potashnik usınǵan kriteriyler:

- eldiń aymaqtıń, qalanıń talabı- mektepke siyasiy soranıwı;
- mekteptiń rawajlanıwı haqqında mámleketlik hújjetler- mámleketlik soraw;
- házirgi ilimniń insan haqqında jetiskenlikleri hám tabısları;
- pedagogikalıq jetik tájriybe;
- muǵallimlerdiń, mektep basshılarınıń is-tájriybesi, intuiciyası, dóretiwshiligi;
- mekteptiń jumıs búyırığı menen nátiyjeleriniń tańlaması.

Bunnan pedagogikalıq texnologiya tallawda:

- alınıp atırǵan texnologiyanıń mekteptiń múmkinshiligi menen anıq jaǵdayǵa sáykes keliwi;
- sistemalılıǵı;
- jiynaqlılıǵı t.b. este saqlanıwı kerek degen juwmaq shıǵaradı.

Zamanagóy bilim beriw ushın dáslep muǵallimniń ózi sonday bilimge iye bolıw kerek: Demokratiyalıq jámiyette balalar ulıwma hár bir insan erkin pikirleytuǵın etip tárbiyalanadı. Eger balalar erkin pikirlewge úyrenbese berilgen tálim nátiyjesi pás bolıwı tábiyiy» degen edi. Usı sebepli zaman talaplarına tolıq juwap bere alatuǵın jańa pedagogikalıq texnologiyalardı ana tili sistemasına engiziw isleri házirgi dáwir talabı. «Texnologiya» yunonsha sóz bolıp “techne – sheberlik, sanaat hámde ”logos“ –

túsinik, táliymat sózleriniń birigiwinen payda bolǵan «Tálim tenologiyası» túsinigi bolsa (inglizshe “ an educational technology”) tálim (oqıtıw) processin joqarı sanaat dárejesinde shólkemlestiriw barısında maǵlıwmatlar beriwshi pán mánisin ańlatadı. Sońǵı on jıl dawamında tilimizde «pedagogikalıq texnologiya», «zamanagóy pedagogikalıq texnologiya», «oqıtıw texnologiya», lar sıyaqlı túsinikler kóp qollanılmaqta.

Pedagogikalıq texnologiya mánisi tárepinen basqa texnologiyalar menen bir sapta turadı, sebebi, olar da basqalar sıyaqlı óziniń jeke tarawına hám qurallarına iye. Biraq pedagogikalıq texnologiya insan sanası menen baylanıslı bilimler tarawı sıpatında quramalı hám hámmege de túsinikli bolmaǵan pedagogikalıq processti táriyplewi menen islep shıǵarıw, biologiyalıq, hátteki xabar texnologiyalarınan ajralıp turadı. Onıń ózine tán tárepleri tárbiyanıń komponentlerinen quralǵanı bolıp tabıladı.

Pedagogikalıq texnologiya basqa tarawlardagı sıyaqlı texnologiyalıq tájiriybeler menen bayıp baradı hám dástúriy oqıw processine, onıń nátiyjeliligin arttırıwǵa tásir etiwdiń jańa imkaniyatların iyelep baradı.

Usı joqarıda bayan etilgen pikirlerge tiykarlana otırıp pedagogikalıq texnologiya túsinigine tómendegishe anıqlama beriw múmkin: Dúnya bilimlendiriw standartı, oǵan muwapıq dúzilgen oqıw jobası, oqıw baǵdarlaması talaplarına sáykes bilim beriwdi hám bilim alıwdı, ulıwma insaniy, milliy aǵla paziyetler tiykarında tárbiyalawdı hám tárbiyalanıwdı támiyinleytuǵın, bir-biri menen tıǵız baylanıslı birgelikte iske asatuǵın sistemalar jıyındısına pedagogikalıq texnologiya delinedi.

Házirgi waqıtta dúnya pedagogikasında jańa pedagogikalıq texnologiyalardıń tómendegi túrleri islenip shıǵılǵan hám tabıslı qollanılmaqta.

Kognitivlik pedagogikalıq texnologiya. Oqıwshını, adamzat jámiyeti tárepinen toplanılǵan bilim, tájiriybe menen qurallandıırıwdı hám olardı óziniń keleshekтеgi xızmetinde qollanıwǵa úyretiwdi maqset etedi.

Evrestikalıq pedagogikalıq texnologiya. Oqıtıw jumısların mashqalalı shólkemlestiriwdi, izlep taptırıw, izertlew metodların qollanıp bilimdi oqıwshınıń ózine taptırıwdı kózde tutadı.

Kreativlik pedagogikalıq texnologiya. Oqıwshını óz betinshe erkin pikirlewge, úyretiwde, dóretiwshilik oylandırıwda qollanladı. Kreativlik pedagogikalıq texnologiyada oqıwshını oqıtıw, oqıtıw-dóretiwshilik xızmet tiykarında alıp barladı, oqıw-diagnostikalıq hám oqıw-dóretiwshilik jumıslardan keń paydalanladı.

Integrallıq pedagogikalıq texnologiya. Oqıtıw processı oqıwshınıń oqıw-bilim xızmeti hám oqıw - dóretiwshilik miyneti tiykarında shólkemlestiriledi. Oqıwshı bilimdi iyelew, dóretiwshilik wazıypalardı orınlaw processinde dóretiwshilik iskerlikke, kásiplik sheberlikke úyretiledi.

Modul texnologiya. Oqıwshını óz betinshelikke, bilimdi óz betinshe úyreniwge, tallawğa, shólkemlestiriwge, juwmaq shıǵarıp sheshim qabıl etiwge hám onı turmısqa asırıwğa úyretiwde qollanladı.

Xabar - baylanıs texnologiya. Baylanıs hám xabar texnologiyalarınan paydalanıp oqıtıw - tárbiya processin xabar menen támiyinlewdi názerde tutadı.

Reyting texnologiya. Oqıwshılardıń bilimin, rawajlanıw hám tárbiyalanǵanlıǵı dárejesin anıqlawda iyelegen bilim, eplilik, kónlikpelerin tekseriw hám bahalawda qollanladı., t.b.

Bul pedagogikalıq texnologiyalar, olardıń quramlı bólimleri bilimlendiriw túrine, bilimlendiriw basqıshına, pitkeriwshi hám qániyge modeline muwapıq tańlanadı hám qollanladı.

Oqıtıw texnologiyası túsinigi pedagogikalıq texnologiya túsinigine qaraǵanda tar túsinik bolıp, ol pedagogikalıq texnologiya túsiniginiń tiykarǵı komponentlerinen biri esaplanadı. Muǵallimniń oqıwshılar menen birgelikte oqıtıw jumıslarınıń aldın jobalastırılǵan maqsetin iske asırıw ushın oqıtıw procesin shólkemlestiriw túrlerin, usılları, quralların, metodların qollap hám sabaq barısın bir qalıpte izbe-iz basqarıp aqırǵı nátiyjege erisiw sistemasına oqıtıw texnologiyası dep ataladı. Oqıtıw texnologiyası bir-biri menen tıǵız baylanısqań tórt quramlı bólimnen turadı.

1. Sabaqtı jobalastırıw.
2. Sabaqtıń gózlegen maqsetine-jobanı tolıǵı menen sıpatlı orınlap kútilgen nátiyjege erisiw.
3. Oqıwshınıń bilimin, eplilik, kónlikpelerin reytinge tekseriw hám bahalaw.

4. Sabaqtı juwmaqlaw, zárúrligine qaray oqıwshılardı úyge tapsırma, óz betinshe jumıslar beriw.

Pedagogikalıq texnika - oqıtıw texnologiya túsiniginiń negizgi komponentlerinen biri. Oqıwshılardı pedagogikalıq tásir kórsetiwde qollanılatuǵın usıllar, qurallar, metodlar sistemasınan nátiyjeli paydalanıwda, olar menen qarım-qatnasta durıs jol tabıwda, óziniń hám basqalardıń is-háreketin, minez-qulqın sheber basqarıwda, sóylew mádeniyatın iyelewde júzege shıǵatuǵın eplilik, kónlikpeler jıyındısına pedagogikalıq texnika delinedi.

Oqıtıw metodi- oqıtıw texnologiyasına qaraǵanda tar túsinik bolıp onıń tiykarǵı quramlı bólimlerinen biri sanaladı. Muǵallimniń oqıwshılardı bilim, eplilik, kónlikpeler menen qurallandıruwdaǵı, olardıń bilim, eplilik, kónlikpelerdi ózlestiriwdegi birgeliktegi is usıllarınıń jıyındısına oqıtıw metodi delinedi. Mısalı, gúrriń, soraw-juwap, túsendiriw, shınıǵıw, lekciya metodi, t.b.

Oqıtıw usılı- oqıtıw metodına qaraǵanda tar túsinik bolıp, ol oqıtıw metodınıń quramlı bólimi, elementi, bólekshesi esaplanadı. Máselen, oqılǵan materialdıń jobasın dúziw, mazmunın qaytarıp aytıp beriw, konspekti alıw oqıwshılardı sabaqlıq hám kitap penen islewge úyretiw metodınıń usılları bolıp tabıladı.

Oqıtıw processin shólkemlestiriw túri. Muǵallim menen oqıwshılar arasındaqı birge islesiwdi, aldınnan islenip shıǵılǵan belgili izbe-izlikte hám tártipte ámelge asırıwdı oqıtıw processin shólkemlestiriw túri delinedi. Oǵan sabaq, seminar, praktikum, kollokvium, ekskursiya, oqıw konferenciya hám basqalar kiredi.

Pedagogikalıq texnologiyanıń túrlerin tańlaw shólkemlestirilip atırǵan sabaqtıń forması hám metodları, usıllarına baylanıslı boladı. Mısal ushın aytıp ótsek, oqıwshınıń dóretiwshilik qábiletin rawajlandırıw ushın sabaqtıń dástúriy túri menen birge sabaq-konferenciya, oyın sabaqlarınan paydalanıw múmkin.

Mine, joqarıda aytıp ótilgen pikirlerden juwmaq shıǵarsaq, pedagogikalıq texnologiya bul jeke adamdı qalıplestiriwge imkaniyat beredi.

1.2. Baslawış klass ana tili sabaqlarında innovaciyalıq pedagogikalıq texnologiyalardan paydalanıwdıń ámeldegi ahwalı hám imkanıyatları

Innovaciyalıq processti izertlew sistemasınıń bir awhaldan ekinshi awhalğa kóshiwi hám jańalıqtı eńgiziw processine bassılıq etiw máselelerin izertlew áhmiyetliliği M.V.Klarin, A.V.Lorensov, M.M.Potashnik, T.I.Shamova, O.G.Xomerki, N.R.Yusufbekova hám t.b. ilimpazlardıń izertlewlerinde qarastırılğan.

Ilimiy- pedagogikalıq ádebiyatlarda is júzinde anıqlanıp tabılğan oqıtıw usulınıń nátiyjesin kóteretuğun metodlarınıń túrleri kóbinese jańa innovaciya dep ataladı.

«Innovaciya» túsinigi pedagogikalıq sózlikke ázelden kirgen eken. Ol gey bir ilimpazlardıń miynetlerinde «jańa», «jańalıq kirgiziw» dep kórsetiledi. Geybirewler onı “özgeris” degen termin menen anıqlaydı. Bizin pikirimizshe, bul túsinikler keń mánidegi terminler menen bilim beriw sistemasındağı dus kelgen özgeristi sıpatlaydı.

Innovaciya termini házirgi bilim beriwdiń teoriyası menen ámeliyatında keńnen qollanılıwda. Innovaciya «túsinigin eń birinshi XIX-ásirde mádeniyattanıwshılardıń izertlewlerinen payda boldı, yaki bir mádeniyat túrlerin ekinshi el mádeniyatına kirgiziw degendi bildiredi hám bul túsinik etnogrfiyasında házirgi künge shekem saqlanğan.

«Ilimniń qaynar kózi» - Rossiyada «innovaciya» «túsinigine júda úlken» guman menen qaralğan. XIX-XX ásir basındağı birde-bir bilim reformalarında bul termin ushıraspaydı. “Innovaciya” ilimine berilgen eń eski emes anıqlama, bul tarawda amerikalı hám evropalı izertlewler E.M. Rodjerstin anıqlaması bolıp esaplanadı. E.M. Rojers innovaciyanı tómendegishe túsendiredi: «Innovaciya- anıq bir adamğa jańa bolıp tabılatuğun ideya». Sońınan «innovaciya» túsinigi «bilim beriw sistemasına jańalıq kirgiziw» mánisinde pedagogikalıq miynetlerde ushırasa basladı.

«Innovaciya» – inglizshe innovacion sózinen alınğan bolıp, jańalıq kiritiw, jańalıq degen mánisti bildiredi. Innovaciyalıq texnologiyalar pedagogikalıq processte oqıtıwshı hám oqıwshı xızmetine jańalıq, özgerisler kiritiw bolıp, onı ámelge asırıwda tiykarınan interaktiv usıllardan paydalanıladı.

Usı waqıtqa shekem bilim beriwde talabalardı (yaki oqıwshı) tek tayar bilimlerdi iyelewge úyretip kelingen edi. Bunday usıl talaba yaki oqıwshılardı óz betinshe pikirlew, dóretiwshilik qábilet, izleniwshiligin páseytip, sheklep qoyadı. Usıǵan baylanıslı házirgi dáwirde bilimlendiriw sistemasında, mektep, akademiyalıq licey hám kásip-óner kolledjlerinde oqıtıwda interaktiv metodlar qollanılmaqta.

Házirgi kúnde tálim procesinde interaktiv metodlardı (innovaciyalıq, pedagogikalıq hám xabar texnologiyaları) paydalanıp, tálimniń sapasın arttırıwǵa bolǵan qızıǵıwshılıq, itibar kúnnen-kúнге kúsheyip barmaqta. Zamanagóy pedagogikalıq texnologiyalardan paydalanıp ótilgen sabaqlar talabalar (yaki oqıwshılar) iyeleytuǵın bilimlerin ózleri izlep tabıwına, óz betinshe úyrenip talqılawına, hátte juwmaqların da ózleri islewine qaratılǵan. Bul processte oqıtıwshı jeke adam hám jámááttiń qalıplesiwi, bilim alıwı hám tárbiyalanıwına sháriyat jaratadı, sonıń menen birge basqarıwshı, shólkemlestiriwshı hám baǵdarlawshı wazıypasın atqaradı. Bunday oqıw procesinde talaba (yaki oqıwshı) tiykarǵı figuraǵa aylanadı.

Pedagog alımlar jıllar dawamında tálim sistemasında:

Nege oqıtamız?

Neni oqıtamız?

Qalay oqıtamız? sorawlarına juwap izlew menen bir qatarda qalay etip sapalı hám nátiyjeli oqıtıw múmkin? – degen sorawǵa juwap izleydi.

Búgingi kúnde bilimlendiriw sistemasınıń oqıw-tárbiyalıq procesinde pedagogikalıq texnologiyalardan paydalanıwǵa ayrıqsha itibar berilip atırǵanlıǵınıń sebepleri tómendegiler:

Birinshiden, pedagogikalıq texnologiyalarda jeke adamdı rawajlandırıwshı tálimdi ámelge asırıw imkaniyatınıń keńliginde. Bilimlendiriw haqqında»ǵı nızam hám Kadrlar tayarlawdıń milliy baǵdarlmasında rawajlandırıwshı tálimdi ámelge asırıw máselesine ayrıqsha itibar qaratılǵan.

Ekinshiden, pedagogikalıq texnologiyalar oqıw-tárbiya processinde sistemalı xızmet penen qatnas jasawdı keńnen paydalanıw imkaniyatın beredi.

U'shinshiden, pedagogikalıq texnologiya oqıtıwshınıń tálim-tárbiya processiniń maqsetlerinen baslap, diagnostikalıq sistemanı dúziw hám bul process barısın

qadaǵalawǵa shekem bolǵan texnologiyalıq shıńırdı ámelge asırıwdı aldınnan jobalastırıp alıwǵa baǵdarlaydı.

Tórtinshiden, pedagogikalıq texnologiya jańa qurallar hám xabar usılların qollanıwǵa tiykarlanǵanlıǵı sebepli, olardıń qollanıluwı Kadrlar tayarlawdıń milliy baǵdarlaması talapların ámelge asırıwdı támiyinleydi.

Oqıw-tárbiya procesinde pedagogikalıq texnologiyalardıń durıs járiya etiliwi oqıtıwshınıń bul processte tiykarǵı shólkemlestiriwshi yamasa másláhátshi sıpatında xızmet júrgiziwine alıp keledi. Bul bolsa oqıwshıdan erkinlikti, dóretiwshilikti hám shıdamlılıqtı talap etedi.

Hár qanday pedagogikalıq texnologiyanı oqıw-tárbiya processinde qollanıluw jeke xarakterden kelip shıqqan halda, oqıwshını kim oqıtıp atırǵanlıǵı hám oqıtıwshı kimdi oqıtıp atırǵanlıǵına baylanıslı. Pedagogikalıq texnologiyalar tiykarında ótkizilgen shınıǵıwlar jaslardıń áhmiyetli turmıslıq tabıslar hám mashqalalarǵa óz pikirlerin bildiriwlerine umtıluwların qanaatlandırıp, olardı pikirlewge, óz kóz-qarasların tiykarlawǵa imkaniyat jaratadı.

Hár bir pándi oqıtıwdıń nátiyjeliligi oqıtıwshınıń oqıtıw metodların jaqsı biliwi, metodtı durıs tańlay biliwi hám onı qollanıw biliwi menen baylanıslı. Sonlıqtan bilim beriw metodları metodkanıń eń baslı máseleleriniń biri. «Metod» sózi grekshe sóz bolıp izleniw yaqi biliw jolı degen mánilerdi ańlatadı. Bul túsinik filosofiyalıq hám didaktikalıq mánilerge iye.

Filosofiyalıq mánide metod túsinigi tábiyat hám jámiyet hádiyselerin baqlaw, izertlew hám úyreniw usılı hám ilimiy tiykarda qatnas degendi bildiredi. Al, didaktikalıq mánide jaslardı bilim hám kónlikpeler menen qurallandıruw jolların ańlatadı.

Demek, metod teoriyalıq bilim beriwdiń usılların, onı ámelde qollana biliw kónlikpelerin payda etiwdiń jolların kórsetedi. Ana tilin oqıtıw metodları degende oqıtıwdıń usıl hám quralların túsinemiz. Máselen, ana tili muǵallimi oqıwshılardıǵa tıyanaqlı bilim beriwde, teoriyalıq materialdı oqıwshılardıń hár tárepleme ózlestirip alıwına qolaylı metodlardı tańlap aladı. Bul oqıtıw metodı bolıp tabıladı. Bul ushın

ana tili muğallimi eń aldı menen óz qánigeligi boyınsha lingvistikalıq túsiniqlerdi hár tárepleme iyelegen bolıwı, materialdı túsindiriw usılların tereń biliwi lazım.

Oqıtıw metodların tańlawda eń áhmiyetli eki másele kózde tutıladı:

a) oqıwshılardıń teoriyalıq bilimdi iyelew qábileti; b) úyrenilgen bilimdi ámeliy shınıǵıwlar menen sapalı ózlestiriw hám ámelde qollana biliwi.

Oqıtıw metodlarınıń sistemasın anıqlawda tiykarınan tómendegi belgilerdi kórsetiw múmkin:

1) tiyisli pándi oqıtıwda onıń barlıq táreplerin qamtıwı;

2) úyreniwge tiyisli materiallardı túsiniwi hám ózlestiriwi ushın zárúr bolǵan barlıq metodikalıq usıllardıń ózara baylanısıwı hám onıń bir maqsetke qaratılıwı;

3) oqıtıw mazmunınıń tiykarǵı bólegin quraytuǵın barlıq metodlar ushın qollanılatuǵın uluwma didaktikalıq principiardıń birligi;

Dúnya júzi didaktik alımları keyingi jıllarda tálim metodları hám olardıń mazmunına baylanıslı ilimiy izertlewler alıp bardı. Olar oqıtıw metodlarına túrlishe analiz jasaydı.

Ayırım ilimpazlar (E.I. Perovskiy, E.P.Golant) tálim metodların bilim beriw dárejesine qaray awızeki, kórsetpeli hám ámeliy metodlarǵa bólse, ekinshi topar ilimpazlar (M.A.Danilov, B.P.Esipov) málim dárejedegi sabaqlarda bilim beriw dárejesinen kelip shıǵıp bilimlerdi iyelew, kónlikpe hám uqıplılıqtı qalıplestiriw iyelegen bilimlerin bekkemlew, bilim hám kónlikpelerin tekseriw hám bahalaw sıyaqlı metodlarǵa bóledi. Yu.K.Babanskiy oqıw metodların úsh toparǵa ajratadı:

1. Oqıwshılardıń oqıw-biliw qábiletin payda etiw.

2. Oqıwshılardıń oqıw-biliw qábiletin bahalaw.

3. Oqıwshılardıń oqıw-biliw qábiletin tekseriw metodları.

Tórtinshi topar ilimpazlar (M.N.Skatın, I.Ya.Lerner) biliw qábiletiniń ózine tán ózgesheliklerinen kelip shıǵıp tálim metodları: 1) túsindiriw; 2) qayta eslew metodu; 3) mashqalalı bayan etiw; 4) izleniwshilik metodu; 5) dóretiwshilik hám ilimiy metodlarǵa bóledi. Bul metodlar tildi oqıtıw metodikasına biraz sáykes keledi.

Túsindiriw metodında dóretiwshi tárepinen bilimler tayar halında beriledi. Teoriyalıq material túsindiriledi hám mısallar menen dálillenedi. Oqıwshı onı tuńlaydı hám yadta saqlawǵa háreket etedi. Qayta eslew metodında oqıwshı berilgen tapsırmanı bilimlerge tiykarlangan halda yamasa úlgiǵe qarap ózbetinshe orınlaydı.

Mashqalalı bayan etiw metodında oqıtıwshı oqıwshılar aldına bir mashqalanı qoyadı hám olardı óz betinshe sheshiwine imkaniyat jaratadı. Tálimniń bul metodında oqıw materialın oqıwshı oqıtıwshınıń basshılıǵında ózbetinshe talqılawı, baqlawı hám uluwmalastırıwı menen ajıralıp turadı. Házirgi dáwirde joqarı oqıw ornında oqıtılıp atırǵan mashqalalı lekciyalar usı metodqa tiykarlanadı.

Izleniwshilik metodında oqıtıwshı oqıtıw processinde bir mashqalanı ortaǵa qoyadı, biraq onı sheshiw jolların kórsetpeydi. Hár bir oqıwshı mashqalanı sheshiw ushın ózinshe izlenedi. Qıyınshılıq tuwdırǵan jerlerinde oqıtıwshı járdem kórsetedi. Oqıwshı bul járdemdi muǵallimniń túsindiriwinen, oqıwshılardıń ózara gúrrińlesiwlerinen, sabaqlıqlardan alıwı múmkin.

Izertlew (dóretiwshilik) metodı. Bul metod oqıwshıdan tolıq dóretiwshilikti talap etedi. Jańa bilimlerdi alıw ushın oqıwshı ózi islewi, óz betinshe islewge úyreniwı kerek. Oqıtıwshı tárepinen berilgen ámeliy tapsırmalar oqıtıwshınıń járdemisiz orınlanadı. Bunda talaba ilim-izertlew jumıslarına úyrenedi.

Bul kórsetilgen metodlar tálimniń uluwma nızamlıqlarınan kelip shıǵıp barlıq pánlerdi oqıtıwda basshılıqqa alınadı.

Ana tiliniń oqıtıw metodikasında usı waqıtqa shekem mekteplerde qollanılıp kiyatırǵan metodlarǵa: muǵallimniń túsindiriwı, gúrriń, til hádiyselerin baqlaw hám talqılaw, grammatikalıq tallaw, shınıǵıwlar, kitap penen islesiw metodları kiredi. Bul metodlar qayta eslewge qaratılǵan metodlar bolıp, oqıwshılardıń pikirlew qábiletin rawajlandırıwǵa tosqınlıq jasaydı. Bunda tek oqıtıwshınıń iskerligi názerde tutiladı. Oqıwshı dıqqattan shette qaladı. Sonlıqtan, sabaqta oqıtıwshı hám oqıwshınıń iskerligin asırıw ushın jańa metodlardan paydalanıw talap etiledi. Oqıwshı yaki talabaniń ózbetinshe islewine ayrıqsha dıqqat awdarıw lazım. Usılardı esapqa alıp tálim metodların eki toparǵa ajıratıw múmkin.

1. Oqıtıwshınıń iskerligine baylanıslı metodlar

2. Oqıwshınıń iskerligine baylanıslı metodlar

Oqıtıwshınıń iskerligine baylanıslı metodlardı:

1) bilimlerdi tayar halında beriw;

2) bilimlerdi mashqalalı jol menen bayan etiw metodlarına bósek boladı.

Bilimlerdi tayar halında beriw eń kóp tarqalğan metod bolıp, túsindiriw, lekciya arqalı beriledi. Til hádiyselerin túsindiriw, oqıwshı, talaba biliminiń bos táreplerin tolıqtırıp, qosımsha maǵlıwmat beriw, sorawlarǵa juwap beriw maqsetinde qollanıladı. Bul metodtıń unamlı hám unamsız tárepleri bar. Unamlı tárepi waqıt únemlenedi, bilimdi bekkemlewge, tákirarlawǵa ajratılğan waqıt kóbirek boladı. Al, unamsız tárepi oqıwshı yaqı talabaniń pikirlew qábileti shegaralanadı, tek tınlawshıǵa aylanıp qaladı. Bul metodtan paydalanıwda tómendegilerge itibar beriw kerek:

– oqıtıwshınıń sóylew mádeniyatına itibar beriledi, sebebi ápiwayı, mazmunlı, ádebiy, tásirli hám izbe-iz bayanlangan pikir oqıwshıda bilimge bolǵan qızıǵıwshılıq oyatadı;

– oqıw materialın belgili bir rejege tiykarlanıp bayan etiw;

– bilimlerdi tayar halında bayanlaw hám oǵan oqıwshını isendiriw hám tiykarlap beriw.

Bulardan basqa til faktlerin talqılaw ushın keltirilgen mısallardıń ilimiy, kórkem hám tárbiyalıq áhmiyeti bolıwın támiyinlew. Bilimlerdi tayar halında bayan etiwde oqıwshı yaqı talabaniń dıqqatın úyrenilip atırǵan materialdıń tiykarǵı táreplerine qaratıp, keyin de úyreniliwi tiyis materiallarǵa jol-joba beriw úlken áhmietke iye.

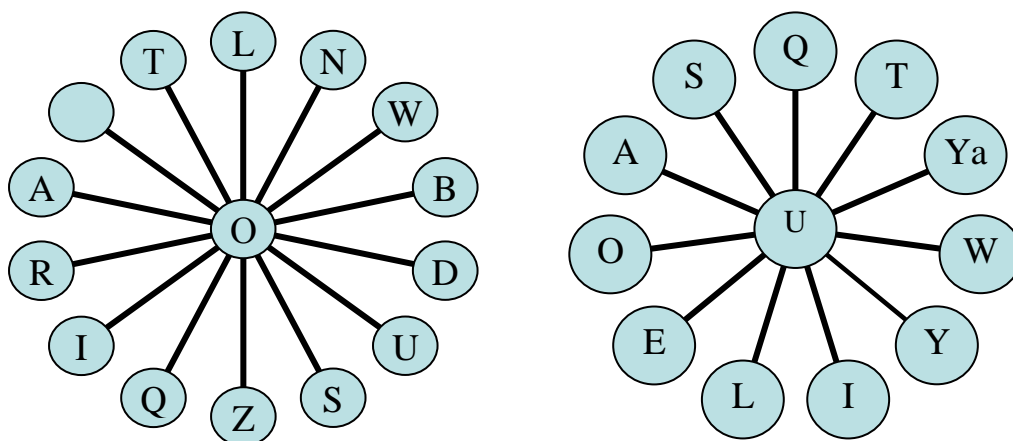
Bilimlerdi mashqalalı jol menen bayan etiw metodı. Bul metod oqıwshı yaqı talabaniń óz betinshe islewine tiykar boladı. Til materialların tayar halında ózlestirmey, ózinshe izleniw, pikirlew arqalı sheshiwge úyrenedi. Ortaǵa taslangan mashqala haqqında oylanadı, onı sheshiwge háreket etedi. Demek, oqıwshınıń issheńligi, dóretiwshiligi artadı.

Kishi jastaǵı balalardıń dıqqatı turaqsız bolıp, 1-klass oqıwshısı ushın biraz mashqalalardıń júzege keliwine alıp keledi. Áne usı waqıtta oqıwshılar dıqqatın jámlewde interaktiv metodlardıń áhmiyeti úlken. Oqıwshılardıń súwretli tapsırmalardı

orinlawı, olardı erkin pikirlewge, tapqırlıqqa, dóretiwshilikke úndeydi hám jazba hám awızeki sóylew tilin ósirip, sózlik baylıgın asıradı.

Baslawısh klass oqıwshılarınıń tapqırlıgın, háriplerdi eslep qalıw qabiletin ósiriwde tómendegi metodlar nátiyjeli boladı.

“**Aygabağar**” metodu. Aygabağar súwretiniń ortasına **o** hám **u** únlileri, onıń átirapına basqa qalğan háripler jazılğan boladı. Oqıwshılar háriplerdi qosıp, bir neshshe sózler dúzedi. Oyun dawamında ortadağı únlilerdi almasırw hám múmkin. Oqıwshılar ózbetinshe dápterlerine dúzgen sózlerdi jazadı. Bul processte hámme oqıwshılar birge qatnasadı. Oqıtıwshı bolsa shınıgıw dawamında eń aktiv qatnasqanlardı xoshametlep bahalap baradı.

Usı usıldan jazıw sabaqlarında da hám álipbe sabağında da paydalanıwımız múmkin. Oqıwshı qansha kóp hárip úyrense usı háriplerdi qosıp sóz jasay aladı. Birinshi hám ekinshi aygabağarda berilgen háriplerden usınday sózler jasawımız múmkin. Máselen: oraq, ot, otaw, usta, uya, uyıqla. h.t.b.

Álipbe sabaqlığı tamamlanğannan soń 1-klass ana tili sabaqlıgında dáslep oqıwshılarǵa «Ses hám hárip» haqqında maǵlıwmat beredi. Temalar áste aqırın quramalasıp baradı. Bul process belgili bir qıyınshılıqlar tuwdırıp, biraz bolsada oqıwshılardıń sabaqtan zerigiwine sebepshi boladı. Bunday waqıtları interaktiv metodlardan paydalanıw nátiyje beredi. Joqarıda kórsetilgen aygabağar metodımız buǵan mısál bola aladı. «Ses hám hárip» bóliminiń dáslepki shınıgıwlarında

oqıwshılardıń awızeki sóylewin rawajlandırıw ushın berilgen. Usı metod arqalı sabaqtı bekkemlewde múmkin. Bul metod ana tili sabaqların qızıǵarlı etip shólkemlestirip, sabaqlarda oqıwshılardıń talıǵıp qalıwınıń aldın alıw hám qısqa waqıt dawamında kóbirek oqıwshılardı bahalawǵa xızmet etedi.

Baslawısh tálimde ana tili oqıwshılarda erkin pikirlew, sózlik baylıǵın ósiriw, awızeki hám jazba sóylewdi rawajlandırıw (yaǵnıy durıs oqıw hám jazıw)ǵa fonetika, leksika, sóz jasalıwshı hám grammatikaǵa tiyisli bilimlerdi úyreniw ushın xızmet etiwı múmkin. Sonday-aq ana tili sabaqlarında sózlik jumısların ótkiziw oqıwshılarda ózi ushın tanıs emes bolǵan sózdiń esletpesi haqqındaǵı qızıǵıwı payda boladı. Bul sózlerdiń esletpesin tabıwda oqıwshınıń ózi ózbetinshe izleniwı maqsetke muwapıq boladı.

Bunda tómendegi metod oqıwshılardıń sóz baylıǵın ósiriw menen bir qatarda sózlik penen islewge de úyrenedi.

«**Kúndelik**» **metodi**. Oqıwshılar eki qatarǵa bólinedi. Birinshi qatar tablıcanıń birinshi bólegine atlıq sózlerden úlgiler jazadı. Ekinshi qatar bolsa sol sózlerdiń mánisin sıpatlaydı.

I-qatar	II-qatar
kostyum	
bala	
ǵaz	
dawıl	
búlbúl	
úyrek	
Dápter	
eshki	

1-topar atlıq sózlerdi imla hám taza jazıw qaǵıydaları tiykarında jazǵanına qarap bahalansa, 2-topar usı atlıq sózlerge bergen táriypine qarap bahalanadı.

Bul metod arqalı oqıwshılardı durıs hám sulıw jazıwǵa, hár bir sózge itibar beriwine, sózdiń mánisi, imlasi sonday-aq taza jazıw kónlikpesiniń rawajlanıwına alıp keledi.

Aqılıy hújim metodi. Aqılıy hújim toparlar arasında qollanılatuǵın, kóplep ideyalardı islep shıǵıw múmkin bolǵan metod esaplanadı. Bul haqıyqattan da oqıwshılardıń oqıw processinde belsene qatnasıwı, túrli ideyalardı bayan etiw waqtında basqalardı da sabaqqa qızıǵıwshılıq penen qatnasıwǵa, dóretiwshilik penen islewine imkaniyat beriwshi hám oǵan baǵdarlawshı metod bolıp esaplanadı. Aqılıy hújim sonıń ushında belsendiliktiń tiykarǵı usılı, onda jalǵız islew múmkin emes, bir ideya topardıń barlıq qatnasıwshılardıń bir waqıtta ózine tartıp aladı. Muǵallım tema yaki sorawdı ayırıp alıwı zárúr, keyin oqıw belsendiligi 5-10 minut aralıǵındaǵı waqıtta kórinedi.

Aqılıy hújim túrli formada qollanıwı múmkin. Máselen, qandayda bir temanı bekkemlew ushın, jańa soraw qoyıw yamasa qandayda bir qálegen mashqalanı sheshiw ushın. Aqılıy hújim metodi tómendegishe ótkeriledi:

1. Topardıń barlıq qatnasıwshılardıńa bir tema hám bir soraw qoyıladı.
2. Oqıtıwshı oqıw processinde bársheniń dıqqatın ózine qaratıwǵa háreket etedi. Klastaǵı barlıq oqıwshılardıǵa soraw beredi hám qanday bolsa da temaǵa baylanıslı múmkin bolǵan barlıq pikirlerdi aytıwdı soraydı.
3. Barlıq, hátte, nadurıs pikirler bolsa da aytıwǵa ruqsat beriledi. Aytılıp atırǵan pikirler ishinde bir ǵana tiykarǵı pikir saqlanıp qalıwı kerek.
4. Bir pikir de talqılanbaydı, qarsı pikir aytılmaydı, bahalanbaydı.
5. Tiykarǵı pikirdi muǵallım taxtaǵa jazadı yamasa ekranda kórsetedi.
6. Aqılıy hújim tamamlanǵannan keyin, barlıq ideyalar toplanıwı, toparlardıǵa ajratılıwı yamasa kategoriyalarǵa bóliniwı múmkin.

Mısalı: Dáneker degenimiz ne?

1. Kómekshi sóz shaqabı.
2. Qospa gáplerdi baylanıstıradı.
3. Birgelikli aǵzalardı baylanıstıradı.
4. Jeke turǵanda mánige iye emes.

5. Jeke turıp sorawǵa juwap bermeydi.

6. Jeke turıp gáp aǵzası bola almaydı.

7. Birgelkili aǵzalardı hám qospa gáptiń quramındaǵı jay gáplerdi baylanıstıratuǵın kómekshi sóz shaqabı. Pikirler usılay dawam ettirile beriwı múmkin.

Aqılıy hújim metodı qatnasıwshılardıń oylaw qábiletinen, bar bilimi hám imkaniyatlardan ónimli paydalanıwǵa qaratılǵan. Máselen, ana tili sabaqlarında: Til degenimiz ne? degen soraw beriledi. Oqıtıwshı oqıwshı yaqı talabalardan bul sózdiń mánisin hám onı qalay túsinetuǵınlıǵın soraydı. Oqıtıwshı oqıwshı yaqı talabalardıń pikirini taxtaǵa jazıp baradı.

Til – qarım-qatnas quralı.

Til – millettiń tiykarǵı belgisi.

Til – millettiń biybaha baylıǵı.

Til – ana tili.

Til – mámleketlik til.

Til – oydı júzege shıǵarıwshı qural.

Til – oydıń sırtqı kórinisi.

Til – adamnıń bir aǵzası.

Til – bul dúnya tilleri.

Til – jámiyetlik qubılıs. Jámiettiń rawajlanıwı menen ózgeredi.

Til – óz ara pikirlesiw quralı.

Til – kórkem ádebiyattıń birinshi elementi.

Til – uluwma xalıq dóretpesi, ol uluwma xalıqlıq sıpatqa iye.

Joqarıda ayılǵan pikirlerdiń bir-birine jaqınlıǵın hám ayırmashılıǵın talqılay otırıp, oqıtıwshı oqıwshı yaqı talabalardıń hár bir pikirini esapqa alıp tolıqtırıp, bahalap baradı. Talaba ózgeler pikirine tiykarlanıp óz pikirini ózgertiwi múmkin. Oqıtıwshı pikirlerdi talqılap: «Til adamlar arasında qarım-qatnas jasawdıń tiykarǵı quralı» degen anıqlamanı aytadı. Bunnan soń oqıtıwshı talabalardıń pikirini tereńlestiriw ushın tómendegi naqıl-maqallardı keltirip, onıń mánisin soraydı. Adam tilinen, mal shaqıman. Súydirectuǵın da til, kúydirectuǵın da til. Til qılısttan keskir. Pil

kótermegendi, til kóteredi. Tuwrı til tas jaradı, bura til bas jaradı. Til júyrik emes, oy júyrik. Til buwınsız, oy túpsız. Tilge itibar – elge itibar hám t.b.

Bunnan soń oqıtıwshı tańlaw basqıshında talabalardıń pikirlerin tolıqtıradı hám oǵan juwmaq jasaydı. Al, pikirlew basqıshında ótilgen temalar boyınsha sorawlarǵa talabalar pikirlerin jazadı. Bul usıl arqalı bir sóz haqqında kóp ǵana maǵluwmatqa iye boladı. Tildiń tábiyatı, mánisi hám xızmeti haqqında onıń jámiyetlik qubılıs sıpatında, adamlardıń bir-biri menen qarım-qatnas jasaw quralı ekenligin, dúnya tilleri hár bir xalıqtıń milliy tili haqqındaǵı túsiniklerge iye boladı. Oqıwshılar temanı ańsat ózlestiredi. Bul metod ana tili sabaqlarında jiyi qollanıladı.

Dóńgelek stol metodi. Bul metod jazba túrde ótkeriledi. Oqıwshılar kishi toparlarǵa bólinedi. Hár bir toparǵa soraw berilip, bul sorawǵa hár bir oqıwshı óziniń ruchkasında gezekpe-gezek juwapların jazadı. Birinshi qatnasıwshınıń pikirine ózleriniń qosımsha pikirlerin jazıp baradı. Mısalı: «Gáp aǵzaları» temasın ótip bolǵan soń oqıwshılardıń túsiniklerin anıqlaw ushın oqıwshılardı bes toparǵa bólemiz. Hár bir toparǵa bir gáp aǵzası haqqında pikirlerin jazıwdı tapsıramız.

1. Baslawısh ne ushın gáptiń bas aǵzası, onıń ózgesheligi qanday?
2. Bayanlawısh ne ushın atawısh hám feyil bayanlawıshqa bólinedi?
3. Tuwra tolıqlawıshtıń jalǵawlı hám jalǵawsız qollanıwınıń parqı nede?
4. Anıqlawıshtıń gáptegi xızmeti qanday?
5. Pısıqlawıshtıń gáptegi xızmeti hám tolıqlawıshstan ayırmashılıǵı qanday?

Hámme oqıwshılar óz juwapların jazıp bolǵan soń, juwaplar talqılanadı, durıs emes juwaplar óshiriledi, durıs juwaptıń sońına qarap oqıwshınıń bilimlerine baha beriledi. Bul metodtı tek jazba túrde emes, awızeki túrde de ótkeriw múmkin.

Tarmaqlar metodi (klaster). Bul metod oqıwshılardı bir temanı tereń úyreniwine járdem berip, oqıwshılardı temaǵa baylanıslı túsinik yaki anıq pikirdi erkin hám anıq túrde izbe-izlik penen bir-birine baylanısqan halda tarmaqlarǵa bóliwge úyretedi.

Bunda bir temanı tereń úyreniwden aldın oqıwshılardıń pikirlewin jedellestiriw hám de keńeyttiriw ushın xızmet etiwi múmkin. Sonday-aq, ótilgen temanı bekkemlew jaqsı ózlestiriw, uluwmalastırıw hám de oqıwshılardı sol tema boyınsha pikirlerin sızılma túrinde kórsetiwge úyretedi.

Klaster metodında ortağa kerekli sóz jazıladı. Qaptalına sol sózge baylanıslı (tiyis, jaqın) sózler jazıladı. Klaster inglizshe sóz bolıp «bas, bir tutas» mánisin ańlatadı. Bul teksttiń birliklerge ajratıw hám olardıń bir bas júzim formasında jaylastırılıwında.

Klaster – bul málim bir tema boyınsha erkin hám anıq oylawğa járdem beriwshi strategiya bolıp, pikirlewdiń sızıqsız (tegis emes) forması.

Klasterlerge ajratıw júdá ańsat.

1. Qağaz yaki taxtanıń ortasına tayanış tiykarǵı sóz yaki gápti jazıp qoyıń.
2. Usı temaǵa baylanıslı qıyalıńızǵa kelgen barlıq sóz gáplerdi jaza baslań.
3. Pikirler keliwi menen olar ortasındaǵı baylanıslıqtı anıqlań, qáte haqqında oylamawǵa háreket etiń.
4. Berilgen waqıt dawamında qıyalıńızǵa kelgen pikirlerdiń barlıǵın jazıń.

Sabaqtı klaster metodında ótiw oqıwshılardıń (yaki talaba) bir temanı úyreniwden aldın pikirlew iskerligin jedellestiredi hám pikirlerdiń keńeyiwi ushın xızmet etedi. Sonday-aq, ótilgen temanı bekkemlew, jaqsı ózlestiriw, uluwmalastırıw, tema boyınsha túsiniklerin sızıw arqalı kórsetedi.

Klaster dúziwde mına talaplar qoyıladı:

1. Berilgen temanıń mazmunına baylanıslı túsinik haqqında qıyalımızǵa kelgen barlıq maǵluwmattı jazıw.
2. Pikirler tamam bolǵansha jazıwdı dawam ettiriw.
3. Ilajı barınsha pikirlerdiń izbe-izligi hám óz ara baylanıslıǵın kóbeytiwge háreket etiw.

Klasterge bóliwdi jeke túrde yaki topar aǵzaları menen birge qollanıw múmkin.

Metodtıń maqseti: Oqıwshılarda berilgen tapsırma ústinde birge islesiw kónlikpelerin rawajlandırıw. Izleniwshilik qábiletlerin rawajlandırıw, maǵluwmatlar toplaw qábiletlerin rawajlandırıw, oqıwshılardıń erkin hám izbe-iz baylanıstırǵan halda bilimlerin bekkemlewge járdem beriw.

Qurallandırırw. Hár bir topar ushın plakatlar yamasa eki bet qağaz alsa boladı. Plamaster, markerler yamasa ápiwayı ruchkalardan paydalansa boladı.

Barısı: Oqıwshılar toparlarǵa bólinedi. Toparlar kerekli qurallar aladı (plakat yaki eki bet qaǵaz). Toparlarǵa tapsırmalar beriledi: toparlar súwrette kórsetilgen sızılmanı sızadı.

Súwrettiń ortasına kerekli sóz jazıladı, al qaptallarına usı sózge tiyisli maǵluwmatlar jazıladı.

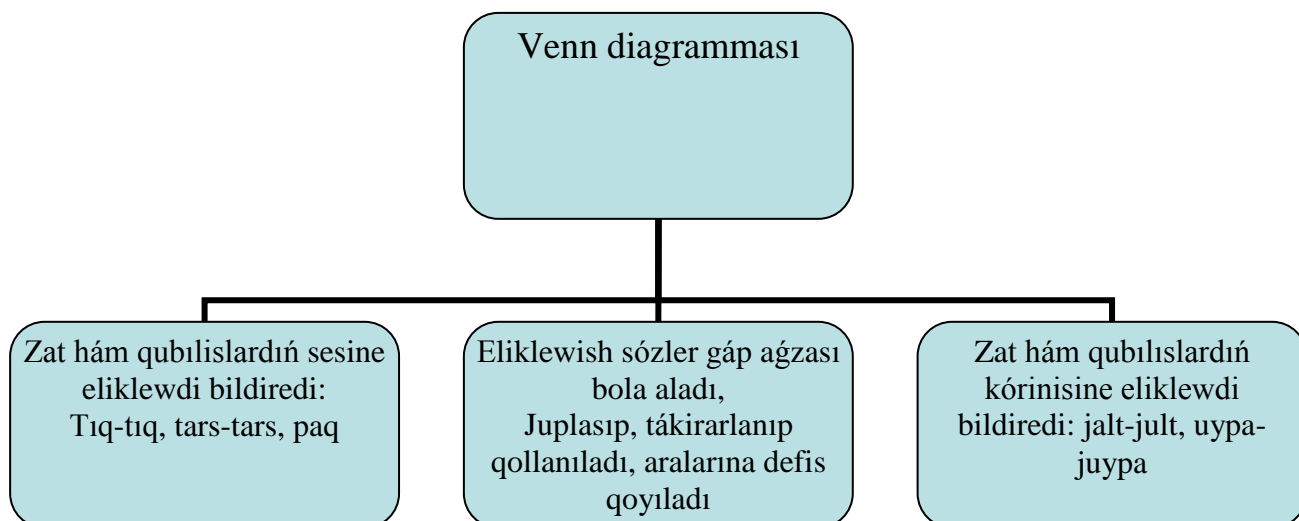
Bilemen. Biliwdi qáleymen. Bilip aldım metodı. Bul metod oqıwshılardı óz betinshe pikirlewge úyretedi, bilimlerdi ózlestiriwge juwapkershilikke hám qızıǵıwshılıqqa tárbiyalaydı.

Bul metodtan «Almasıq» sóz shaqabı ótkende paydalansaq boladı. Bunıń ushın muǵallım taxtanı úsh bólekke bóledi. Birinshi bólegine «Bilemen», ekinshi bólegine «Biliwdi qáleymen», úshinshi bólegine «Bilip aldım» dep jazadı. Keyin oqıwshılarǵa qarata, kim «Almasıq sóz shaqabı» haqqında ne biletuǵınlıǵın soraydı hám oqıwshılar pikirini «Bilemen» dep atalǵan qatarǵa jazadı. Auditoriyada pikirler juwmaqlanǵannan keyin oqıwshılarǵa qarata jáne «Almasıq sóz shaqabı» haqqında taǵı nelerdi biliwdi qáleytuǵının soraydı. Oqıwshılardıń bergeni sorawların taxtanıń «Biliwdi qáleymen» degen bólegine jazadı. Oqıwshılardıń sorawları juwmaqlanǵannan keyin muǵallım «Almasıq sóz shaqabı» haqqında maǵluwmatlar jazılǵan, aldınnan tayarlanǵan tekstlerdi oqıwshılarǵa tarqatıp shıǵadı. Oqıwshılar tekstler menen tanısıp shıqqannan keyin pikirlesiwge ótedi, jańa maǵluwmatlardı bir-biri menen bólisedi. Muǵallım oqıwshılardan «Almasıq sóz shaqabı» haqqında jáne qanday maǵluwmatlarǵa iye bolǵanlıǵın soraydı hám «Bilip aldım» degen qatarǵa jazadı. Keyin úsh qatardı uluwmalastırıp, birgelikte juwmaq shıǵarıladı.

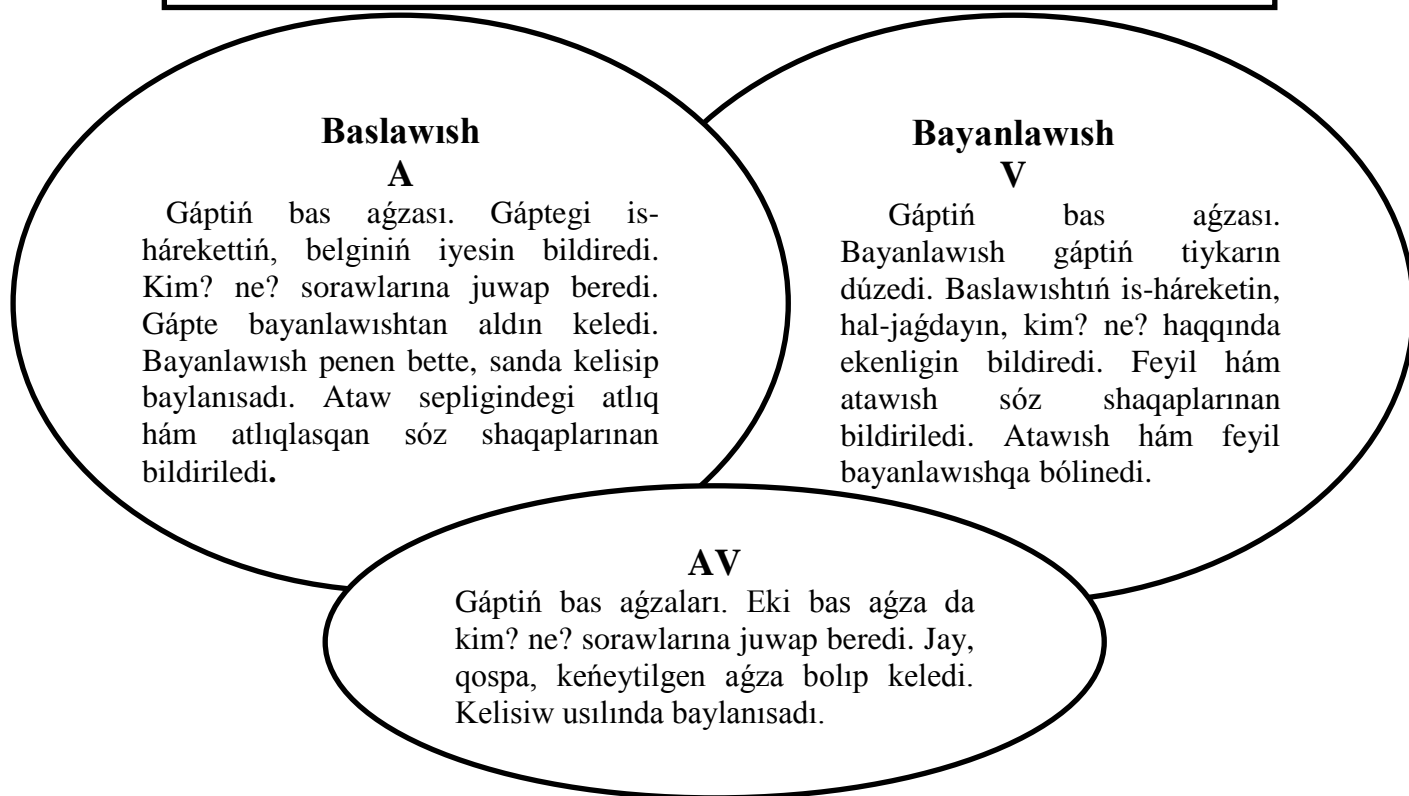
Bilemen	Biliwdi qáleymen	Bilip aldım
Atlıq, kelbetlik, sanlıq sózlerdiń ornına almasıp qollanılauǵın sóz shaqabı. Almasıqtıń ózine tán sorawları bolmaydı. Almasıqlar qosımtalar arqalı basqa sóz shaqaplarınan jasalmaydı. Almasıqlar mánisi boyınsha segiz túrge bólinedi. Mánilik túrleri: betlik, ózlik, siltew, soraw, belgilew, jámlew, belgisizlik, bolımsızlıq.	Qaysı almasıqlar seplengende túbiri ózgerip keletuǵınlıǵın; Hárбір almasıqtıń ózine tán belgilerin, olardıń qanday sózler menen bildiretuǵının, birlik hám kóplik sanlarda qollanılıwın	Betlik, siltew almasıqlarınıń seplengende túbiri ózgeretuǵının, ózlik almasıǵınıń tartımlanıp seplenetuǵının, hesh, hár sózleriniń qosılıp hám bólek jazılıwın, almasıqlardıń stillik qollanılıwın bilip aldım.

Venn diagramması metodu

Venn diagramması metodu – oqıwshılardıń úyrenilip atırǵan temalardıń ózine tán ayırmashılıq hám uqsaslıq táreplerin talqılaw kónlikpelerin qalıplestiriwge qaratılǵan metod. Bunda oqıwshılar úyrenilip atırǵan temanıń bólimleriniń bir-birinen parqın hám qay jerde qanday uqsaslıq bar ekenligin bilip aladı. Bul ushın sheńberdi mına dúziliste dúzemiz.

VENN DIAGRAMMASÍNÍN' BERILIWI

Bul metodtı ana tili sabaqlarında keń padalansaq boladı. Temanıń ózgesheligine baylanıslı sheńberler úsh, tórt, besew bolıp keliwi múmkin. Máselen, «Kómekshi sózler» temasın ótip bolǵan soń venn diagramması metodınan paydalanıp dáneker, tirkewish hám janapay sózlerdiń uqsaslıq hám ayırmashılıq táreplerin anıqlasaq boladı.

Kishi toparlarda islew metodi. Kishi toparlarda islew taza temaǵa qızıǵıwshılıqtı qalıplestiriw, jańa maǵluwmattı tabıw hám ámeliy sabaqlarda alınǵan oqıw materialın bekkemlew ushın qollanıladı. Oqıwshılarda birge islesiw kónlikpeleri payda boladı.

Bul metodqa «dóngelek stol», «úsh basqıshlı intervyu», «stol ortasında ruchka», «galeriyanı aylanıw», «qar boran» hám t.b. kiredi. Bul metodlar boyınsha islew ushın bir neshe oqıwshılardan ibarat toparlar dúzip, isenimli ortalıqtı payda etiw, ashıqtan-ashıq óz pikirini bildiriw ushın jaǵdaylar jaratıladı.

Kishi toparlarda islew oqıwshılardıń pikirlew qábiletin keńeytiw, rawajlandırıw, oqıw belsendiligini jedellestiriwge qaratılǵan. Bul metodtıń abzallığı:

- sheshim qabıllaw kónlikpesin jaqsılaydı;
- bir-birinen úyreniwge múmkinshilik beredi;
- pikirlew iskerligi artadı, pikir almasadı, pikirler rawajlandıradı.

Toparlarda islew qaǵıydaları. Sherigińizdi dıqqat penen tıńlań.

Topar jumıslarına ózara belsene qatnasıń, berilgen tapsırmalarǵa juwapkershilik penen qarań.

Eger járdem kerek bolsa, álbette, sorań.

Eger sizden járdem sorasa, álbette, járdem beriń.

Topar iskerliginiń nátiyjelerin bahalawda hámme qatnasıwı shárt.

Tómendegilerdi anıq túsiniw alıwıńız tiyis:

Basqalarǵa úyretiw arqalı ózimiz úyrenemiz;

Biz bir kemedemiz hám birgelikte súzip shıǵamız.

Íssi kartoshka metodi. Oqıwshılar tema boyınsha soraw tayarlaydı hám qasındaǵı oqıwshıǵa kartoshkanı taslaydı hám sonıń menen birgelikte soraw beredi, kartoshkanı tutup alǵan oqıwshı sorawǵa juwap beredi hám ekinshi oqıwshıǵa kartoshkanı uzatadı hám soraw beredi. Kartoshka suwıp qalmawı ushın sorawlarǵa

tez-tez juwap beriwi tiyis. Oyun barısında tez-tezden, irkilmesten juwap bergen oqıwshılar bahalanadı.

Tapsırma:

1. Morfologiya neni úyretedi?
2. Sóz shaqapları haqqında túsiniǵıńizdi aytıń?
3. Sóz jasalıw formaları haqqında aytıń?

1-oqıwshı: Morfologiya – sózlerdiń qurılısın izertleytuǵın grammatikanıń eń úlken bir tarawı. Onda sóz hám sóz formaları, sózlerdiń leksika-grammatikalıq jaqtan sóz shaqaplarına bóliniwi hám olardıń morfologiyalıq kategoriyaları úyreniledi.

2-oqıwshı: Sóz hám sóz formaları grammatikanıń úyreniw obektin ótkende ǵana sózlerdiń jasalıwı, sózlerdiń forma jasaw hám ózgeriw nızamlılıqlarına tiykarlanadı. Solay etip sóz hám sóz formaları tilde qollanıw arqalı tildiń eń áhmiyetli qarım-qatnas quralı pikir alısıw xızmetin atqaradı.

3-oqıwshı: Morfologiyanıń úyreniw obektine kiretuǵın sóz formaları da joqarıdaǵı sıyaqlı tiykarǵı morfema hám qosımsha morfemalarǵa ajıraladı.

Oqıtıwdıń interaktiv usılları tómendegi nátiyjelerge alıp keledi:

- oqıwshılarda sabaqqa, pánge qızıǵıwshılıq artadı;
- dóretiwshi sheriklesler sıpatında islewge úyrenedi;
- tiykarlanǵan (juwap qaytarıwǵa) ózgerislerge, turaqlı tayarlıqqa hám juwapkershilikli máselelerdi sheshiwge úyrenedi;
- oqıw materialı bekkem ózlestiriledi;
- analitikalıq oylaw rawajlanadı;
- qarım-qatnas jasaw mádeniyatı qalıplesedi;
- oqıwshılar oqıw iskerligine belsendilik penen qatnasadı;
- oqıw ushın qolaylı (unamlı) psixologiyalıq ortalıq jaratıladı hám t.b.

Sonı este tutıwımız kerek, jaqsı qoyılǵan soraw, bul juwaptıń yarımın ózine alıp júrgen soraw bolıp esaplanadı. Sonıń ushın sorawdı dál hám anıq etip beriwimiz kerek.

Juwmaqlap aytqanda, sabaq ótiw barısında bunday interaktiv metodlardan paydalanıw oqıwshınıń bilim dárejesiniń asıwında sonday-aq, erkin pikirlew qábiletin,

logikalıq oylawın rawajlandırıwda júdá úlken áhmiyeti bar. Sonın ushın oqıtıwshı hár bir sabağın qızıqlı hám mazmunlı ótiwge háreket etiwı zárúr.

II-BAP. BASLAWISH KLASLARDA ANA TILIN OQITIWDA INNOVACIYALIQ PEDAGOGIKALIQ TEXNOLOGIYALARDI QOLLANIW JOLLARI

2.1. Rawajlandırıwshı tálim texnologiyasınan paydalanğan halda baslawish klaslarda ana tili sabaqların shólkemlestiriw metodikası

Balanıń jeke ózin tárbiyalawda onıń ishki dúnyasınıń ruwxiy jaqtan bayıwına, azamat, shaxs sıpatında qalıplesiwine názer awdarıw. Este saqlaw, aqıl-oyın rawajlandıratuǵun oqıwǵa ótiw; Búgingi jas áwladqa hár tárepleme bilim beriw, tárbiyalaw hár bir ustazdıń baslı wazıypası. Baslawish mekteptiń aldında turǵan tiykarǵı másele oqıwshılardı rawajlandırıp oqıtıw, yaki oqıwshını oqıw háreketine qalıplestiriw, olardıń oqıwǵa ıqlasın oyatıw, qızıǵıwshılıǵın oyatıw.

Jámiettegi házirgi waqıtta qayta qurıwlar ekonomikanı rawajlandırıwdaǵı jańa strategiyalıq baǵdarlar jámiyettiń aldaǵı, onıń tez xabarlanıwı menen pát penen rawajlanıwı bilim beriwge qoyılatuǵun talaplardı hádden tıs ózgeretti. Dúnyanıń jetekshi elleriniń kópshiligi olardıń bilim beriw sistemasın, bilim beriwdiń maqsetin, mazmunı menen texnologiyaların onıń nátiyjesine qarap bahalaytuǵun boldı. Bilim beriwdiń házirgi tiykarǵı maqseti bilim alıp, birlik penen bilim shınıǵıwǵa erisiw ǵana emes, solardıń tiykarında biyǵárezlik, jámiyetlik hám kásiplik birliklilikke xabardı ózi izlep tabıw, tallaw hám únemli paydalanıw, tez pát penen ózgerтип atırǵan búgingi dúnyada, ılayıqlı ómir súriw hám jumıs islew bolıp tabıladı.

Búgingi kúnde P.E.Ernievtiń didaktikalıq birliklerdi jıynaw texnologiyası, D.B. Elkonın menen V.V. Davidovtiń rawajlanıp oqıtıw texnologiyası, Sh.A. Amonashvilidiń izgilikli- shaxslıq texnologiyası, V.F. Shatalovtiń oqıw materiallarınıń belgi hám sızba ulgileri tiykarında tez oqıtıw texnologiyası, M.Choshanovtiń mashqalalı modulli texnologiyası, P.I. Tretyakovtiń, K. Vazinanıń modulli oqıtıw texnologiyası, V.P. Bepalko, V.M. Monaxovtiń hám t.b. ilimpazlardıń texnologiyaları keńnen tarqalǵan. Sonıń menen qatar Lisenkovanıń “Perspektivli rawajlandırıp oqıtıw texnologiyası”, N.P. Guziktiń “Klass ishindegi dárejesin saralap oqıtıw texnologiyası”, V.V. Firsovtiń “Wazıypalı nátiyeler tiykarındaǵı saralap oqıtıw

texnologiyasi”, N.N. Pikanniń “Saralap dárejelew texnologiyasi”, V. Diyachenkonıń “Jobalap oqıtıw texnologiyasi ” , V.P. Monaxavtıń texnologiyası , D.B. Elkonın, V.V. Davidovtıń “Rawajlandırıp oqıtıw texnologiyası”, V.Zankovtıń rawajlandırıp oqıtıw sisteması, I.P. Volkovtıń “Doretıwshilik penen rawajlandırıp bilim beriw texnologiyası”, V.D. Shadirikov “Dara baǵdarlangan oqıw jobası tiykarında oqıtıw texnologiyası”, “Xabarlıq oqıtıw texnologiyası”, (Diyachenko) “Mashqalalıq oqıtıw texnologiyası”, “Oyin arqalı oqıtıw texnologiyası”, V.V. Guziev t.b. jańa texnologiyalıq oqıtıw túrleri izerlengen.

Keleshek áwladqa jámiyet talabına sáykes tárbiya menen bilim beriwdi muǵallimlerdiń is- háreketiniń ilimiy pedagogikalıq tiykarların ózlestiriwi áhmiyetli máselelerdiń biri.

Yaǵniy oqıw processin texnologiyalandırıp degenimiz- bilim beriw baǵdarlarına sáykes oqıtıw processin quraw. Pedagogikalıq texnologiyanıń ózbetinshe ayırmashılıqları- qoyılǵan maqsetke jetiw múmkinshiligine kepillik beretuǵın oqıtıw processin qurastırıp hám onı iske asırıp. Oqıtılatuǵın pán mazmunı muǵallım menen oqıwshınıń ózara baylanıslı is- háreketi. Oqıwshınıń ishki rawajlanıp processini tiykarında anıqlanǵan anıq maqseti ǵana pedagogikalıq texnologiya quramın túsiniw gılti bola aladı.

Al sońǵı jılları oqıtıwdıń modullik texnologiyası menen V.M. Monaxovtıń, Diyachenkonıń oqıtıwdıń qáwimlik usılı elimizdiń kóplegen mekteplerinde qollanıwda.

Házirgi waqıtta pedagogika iliminiń bir ózgesheligi- balanıń shaxslıq rawajlanıwına baǵdarlangan jańa oqıtıw texnologiyaların shıǵarıwǵa talpınıw. Oqıtıwdıń nátiyjeliligin arttırıp maqsetinde jańa bilim paradigmasın basshılıqqa alıp, biz oqıtıw texnologiyaların nátiyjeli táreplerin tańlap alıwımız zárur hám oqıw – tárbiya beriwinde ózi texnologiyalardı belsendilik penen éngiziliwi kerek. Elimizdiń keleshegi gózzallasıp aldınǵı eller qatarına qosılıwı búgingi áwlad kórinisinde sáwlelenedi.

Házirgi bilim beriw tarawında mashqala siyasiy- pedagogikalıq hám shólkemlestiriw esabınan bilim mazmunına jańalıq kirgiziwdiń natiyjeli jańa metodların izlestiriw, onı ómirde paydalanıw.

Nátiyjege baǵdarlangan oqıtıw- bul tamamlawshı nátiyjeler. Tamamlawshı yaqı sońǵı nátiyjeler mektepten hám joqarı oqıw ornın pitkergennen keyingi ómir ushın áhmiyetli bilim, sheberlikler hám baǵdarlardı bildiredi. Olardı shartlı túrde sistemalap kórsek, tómendegilerdiń dizimin alamız:

Qarım- qatnasqa túse alıw qábiletleri;
- siyasiy qarım-qatnasıqlarǵa sáykesligi;
- tallaw jasay alıw qábiletleri;
- mashqalalardı sheshe alıw;
- qádiriyatlar tuwralı óz pikirlerin bildirip sheshim qabıllay alıwı;
- doretiwshilik sheberliklerdi iyelew hám basqalardıń dóretiwshiligin qabıllay biliw;

- azamatlıq juwapkershilik;
- qorshaǵan dúnya ómirine juwapkershilik penen aralasıw;
- ruwxıy qádiriyatlardı biliw hám saqlay alıw;
- ilimniń quralı sıpatında texnologiyalardı qollana alıw;

Ótken jıllardaǵı dúnya júzlik ámeliyattaǵı bilim beriw rawajlanıwınıń baǵdarların tallaw- bilim beriw tarawınıń ashıq sistema sıpatındaǵı rawajlanıwdıń zárurliligin dálilleytuǵının bir neshe metodlıq baǵdarlardı bólip qarawǵa múmkinshilik beredi:

Bilim beriwdiń bahalıq mánisin, onıń ruwxlanıw- adamgershilik áhmiyetin kóteriw (bilim beriwdiń kelisim ushın xizmet etiw);

- bilim beriw oqıwshınıń daralıq milliy bahalıqlardı ózlestiriwshi hám ótkermelewshi sıpatında qalıplestiriwindegi rólin kúsheytiw;

- bilim beriw mazmunında dúnyanıń tutaslıǵı menen insanniń onıń bir bólegi ekenligi tuwralı túsinikti qálpine keltiriw;

- oqıwshılardı tábiyiy dúnyanı saqlawǵa hám aymaqlıq hám jáhán kólemdegi ekologiyalıq mashqalalardıń bolmawına kúsh salıwǵa baǵdarlaw;

- barlıq insanlar ushın sapalı bilim alıwǵa hám oǵan jetiw jolında teń mumkinshiliklerge erisiw;

- bilim beriwge pútkil jámiyetti tartıw hám sapasın jaqsılawda siyasiy teń qarım-qatnasıqlar ornatiw.

Strategiyalıq waziypaların sheshiw isine pútkil jámiyetti baǵdarlaw, ekinshisi-bilim beriw isine qatnasıwshı táreplerdiń bir-biri ózara waziypaların anıqlastırıwı.

Tayanış signalları arqalı oqıtıw texnologiyası (V.F. Shatalov boyınsha)

Maqseti: bilim, birlikti qalıplestiriw menen jeke maǵlumatlarına qaramastan, hámme balanı oqıtıwdı jedellestiriw

Usıldıń belgiler:

- hár dáyım qaytalaw, waziypalı dáwirlik baqlaw, joqarı dárejedegi qıyınshılıq, iri blok penen oqıtıwdı qollanıw;

- jeke baǵdarlı qarım-qatnas;

- izshillik (hámme bala talantlı);

- zorlıqsız, erki menen oqıtıw;

- hár oqıwshınıń tabısınıń járiyalanǵanlıǵı, dúzetiwge, ósiwge, tabısqa jetiwge erisiw;

- oqıtıw menen tárbiyalawdı birlestiriw.

Mazmunınıń belgileri:

- material ulken dárejede kirgiziledi;

- materialdı blok penen toplaw,

- oqıw materialların tayanış-sxema, tayanış- konspekti túrinde beriw.

Usıldıń belgileri:

1. teoriyanı bloklaw;

- teoriyalıq materiallıq klasta úyreniw;

- úyde de ózbetinshe jumıs islew;

Birinshi qaytalaw:

- konspekt (úyrenenligin baqlaw)

- tayanış konspektine awızsha bayanat

Ekinshi baqlaw:

- ulıwmalastırıw hám sistemalastırıw;

Úshinshi baqlaw:

- ózara bir- birin baqlaw

2. ámeliyattı bloklaw

- ámeliy jumıs(shınıǵıw)
- nátiyje

Jeke pánlerdi oqıtıwdı óz zamanında oqıtıwdıń jańasha bir usılları sistemasın qáılestiriw, oqıtıwdıń jańa texnologiyasın mektep ómirine belsendi túrde kirgizip, oqıwshılardıń bilim sapasınıń joqarılıǵın qamsızlandırıwǵa eriskenlerdiń biri- Donickli matematika pániniń muǵallımı Viktor Fedorovich Shatalov bolıp esaplanadı. Waqıtında onıń oqıtıw texnologiyası da kóplegen qıyınshılıqlarǵa ushıradı. Sebebi, V.F. Shatalovtıń metodlıq sistemasın jańa bagdarda jumıs islewin psixologiyalıq-pedagogikalıq jaqtan tiykarlanıp, túsindiriw hám sıpatlaw jetkiliksiz boldı.

Biziń oyımızsha, V.F. Shatalovtıń baslı miyneti- oqıtıw isin oqıwshılardıń óz kúshi menen basqarıwdıń nátiyjeli jollarınıń birin qarap kóriwinde. Jasıratuǵını joq, “oqıtıw usılı degenimiz- muǵallimniń oqıtıw, bilim beriw, úyretiw is-háreketiniń birliǵi” degen formulada keltirilgen oqıwshılardıń oqıw- bilim is-háreketine názer awdarılıwına qaramastan, V.F. Shatalov mekteptegi sabaq waqıtındaǵı anıq oqıwǵa degen belsendilikti, oqıwshılardıń bilimlik is-háreketin aytarlıqtay qatań hám jaqsı túrde basqarıwdıń múmkinshiligin taba bilgen. Ulıwma alǵanda, ol keńeslik psixologiyada táriyplengen A.N. Leontev, P.Ya. Galperin, N.F. Talizina siyaqlı ilimpazlardıń ulıwma ideyaların shıraylı túrde iske asırıp, olardı usıllıq tárepinen qollana bildi.

V.F. Shatalov oqıwshılarınıń oqıw-háreketinde qanday anıq formalar bar? Olardıń tiykarǵıların aytıp óteyik. Jańa oqıw materialın iyelep aldı menen muǵallimniń oqıw materialınıń mazmunın túsindiriw hám oqıwshılardıń onı belsendi túrde tınlawı túrinde ótıledi. Sonnan keyin oqıwshılar muǵallım tarqatqan tayanış signaldı, ayırmashılıqların oqıp úyrenip hám jazıp shınıǵadı. Bunnan keyin oqıw materialı boyınsha jasalǵan tayanış signalları menen qızıw jumıs islew, usınday

konspektti qurastırıwǵa baylanıslı (shama menen 15-20 sabaqta bir ret) doretiwshilik jumıs orınlaw hám t.b. iske asırıladı.

V.F. Shatalovtıń tayanısh signaldı ayıra alıwı óziniń mánisi boyınsha P.Ya. Galperinniń operativli háreket sxemalarına, oqıtılatuǵın túsinipleri hám belgileri P.Ya. Galperinniń belgili bir sistemada aqıl-oy háreketin jaqsı túrde qalıplestiriw teoriyasına (teoriya po etapnogo formirovaniya umstvennix deystviy) sáykes kartochkalarǵa jazılǵan jumısqa jaqın. Globallı quramalasqan temalar ideasınıń ózi “úyreniwdiń tiykarǵı birlikleri ” túrinde ámelge asırıladı (P.Ya. Galperinniń, D.B. Elkonın hám basqalar).

Muǵallimniń oqıwshılardıń ótilgen oqıw materialın qanshama sapalı úyrengenligin bahalaw maqsetindegi oqıw tapsırmaların sorawı da sol siyaqlı V.F. Shatalov oqıwshılardan belsendi háreketiń jańa formaların talap etedi. Sóylew praktikasın, eń baslısı, oqıw materialın – onıń jobası menen tiykarǵı birlikleriniń izbeizligin belsendi túrde qayta islew ámeliyatın rawajlandırıp otıratuǵın úyrenilgen materialdı pás ses penen magnitafonǵa awızsha aytıw (bir sabaqta 20 oqıwshıǵa deyin); bul jazılǵanlardı gezeklesip tınlaw hám bahalaw – mine, usınıń bári belsendi juwap beriwge kúndelikli tayarlıqtıń zárurliligini tuwdırdı.

Oqıwshılardıń oqıw materialındaǵı bilimlerdiń globallı, quramalı birliklerin orınlawı (basında muǵallimniń izinen) hám olardıń sistemaları menen “baylanıstıratuǵın” bilip alıwı, hám olardı belsendi túrde jazba janlandırıw olardıń oqıwǵa degen belsendi is-háreketiniń dáliyli sıpatında kórinip turadı. Sonday-aq, muǵallimniń kúndelikli sabaq sorawı sisteması oqıwshılardıń úlgeriwin keń túrde bahalawǵa múmkinlik bergenligin kórsetedi.

V.F. Shatalovtıń usıllıq sistemasında oqıwshılar oqıw materialınıń mazmunın, tayanısh signalardı ses shıǵarıp oqıǵanda bir qansha qıyınshılıqlar bolǵan menen, ámeliyat jumıs waqtında gey bir waqıtları oydaǵıday shıqpaǵanı menen, bari bir, bunda bilimdi jiynaqlaw processı, jumıstıń ishki mánisin tereń tolgaw processı hám sistemalı miynetke belsendi aralasıw bolıp tabıladı. Buǵan qosa bul arada qansha bala awızsha juwap beredi. Oqıwshıǵa klass aldında qate juwap berip, qısınıwı, óziniń bilimsizligin klaslasları aldında kórsetiw ańsat emes. Sonlıqtan V.F. Shatalov óz

oqıwshılarına muǵallım menen júzbe-júz otırǵızıp, pás ses penen sabaq soráǵan yamasa onnanda ańsatı oqıwshıǵa óz juwabın magnitafonǵa jazǵızǵan. Bilim dárejesi tómen oqıwshı óziniń magnitafonǵa jazǵanın muǵallımniń eshkimge tılatpaytuǵının hám juwabında qanday qatelikler jibergenligin eshkimniń esitpeytuǵının jaqsı biledi. Bul júda ápiwayı usıl ózine degen isenimin qalıplestiriwdi zárur etetuǵın oqıwshılarǵa qanshama ruwxıy kúsh beredi.

Jańa usıldıń jetekshi principleriniń biri – aytıw principi. Oqıwshılardıń magnitafonǵa jazǵanların ashıq tılaw – sonıń kishilew elementi.

Bir mezgilde bir neshshe operaciyanı orınlaw: gúrrińniń este saqlaw, gúrrińdi ózi aytıw hám ózara baylanıslı tayanısh signallarınıń arasındaǵı abzaclardı toltırıwǵa tiyisli materialdı oylap juwmaqlaw zárurligi bolmaydı. Professor V.V. Davidovtıń izertlewleri kórsetkendeı, bir mezgilde bir neshshe aqıl operaciyaların orınlaw qattı sharshawǵa yamasa bul operaciyalardıń hár qaysısınıń oyındaǵıday orınlanbawına alıp keledi.

Jańa terminler menen, atamalar menen jumıs islew ańsatlasadı, bul óz náwbetinde kútpegen nátiyjege jetkeredi: oqıwshınıń sóz sóylewindegi orınsız qıstırma sózler is júzinde tolıǵı menen joǵaladı. Ózi aytıp turǵanıday burın bul sózler bir ǵana zárúrlík ushın – jańa sózler menen tillik quramlar oylap tabıwǵa zárúr waqıt ótiw ushın paydalanılatuǵın edi.

Tayanısh plakatların paydalanıp awızsha sabaq aytıw waqıtında oqıwshılardıń ıqlası ádettegiden joqarı, yaǵniy 88-den 92%-ke shekem (baqlawdaǵı klaslarda 56-60%) boladı. Bunday jaǵdayda basqa bir konstrukciyanı qabıllaw júda qıyın. Bul arada túrli salıstırıwlarıń, bir tárepten oqıwshını sharshatatuǵın, ekinshi tárepten ıqlasın túsinetuǵın ishki qarama-qarsılıqlardıń bolatuǵını belgili.

Sabaqlıq penen jumıs islew. Usınıń bári baylanısqan waqıtta materialdı pútinley este saqlap qalıwǵa qolaylı múmkinshilik tuwdıradı hám hár túrli izertlewler kórsetkenindeı oqıwshınıń sabaqqa tayarlanıw waqıtı, eger gúrriń tek teoriyalıq material bolsa, 20 minuttan artpaydı, al bunnanda qolaylı jaǵdayda 10-15 minut penen sheklenedi. Sonıń menen qatar, tayanısh signalları bar kólemli bloktı konstrukciyalardı yadta saqlap alıwdı minemonikalıq usılların qollanıp, prozadan, poeziyalıq

shıǵarmalardan úzindilerdi yamasa spektakl qoyardaǵı tayarlıq waqtındaǵı dialoglardı yadlaǵanıday iske asırıw kerek.

Túsindirip basqarıw – ozara oqıtıw texnologiyası (Lisenkova S.N.)

Maqseti: bilim, birlik, kónlikpeni úyretiw, barlıq balanı tabıslı oqıtıw.

Usıldıń belgileri:

Pedagogiykalıq birlesiw usıllar:

- tabıs- balanı oqıtıw arqalı rawajlanıwdıń baslı shárti;
- klastaǵı qáwipli jaǵday (túsinbewshilik, ózara járdem)
- qátelikti eskertiw, jazalamaw;
- oqıw materialınıń bir izliligi, sistemalılıǵı;
- tańlaw hár oqıwshıǵa beriletuǵın wazıypanıń qolaylılıǵı;
- birme-bir tolıq biyǵarezlilikke erisiw;
- tómen oqıytuǵın oqıwshıǵa jaqsı oqıytuǵın oqıwshı arqalı úyretiw.

Mazmunı menen usıllarınıń belgileri:

1. a) Keleshek biliminiń dáslepki bólegin aldı menen eńgiziw.

b) jańa túsinik, túsinikti anıqlaw, qollanıw.

c) oqıw háreketi menen oylaw sáykesliginiń tezligin rawajlandırıw.

2. Baǵdarlamanıń geybir temalarınıń qıyınshılıǵın jeńiw azaytıw úshin ózara oqıtıw usılın qollanadı:

- qıyın tema hár sabaq sayın az kólemde ótile baslaydı;
- sabaqtı qaytalawǵa birinshi bilgish oqıwshılar keyin ortasha oqıytuǵın oqıwshılar, eń sońında tómen oqıytuǵın oqıwshılar qatnastırıladı;

• 1-klasta úyge tapsırma berilmeydi. Úy tapsıması tek oqıwshınıń múmkinshiligine qarap (hár kim ózi orınlay alatuǵın jaǵdayda ǵana) beriledi.

- qaǵıydalardı tek yadlap alıwǵa jol qoyılmaydı.
- balanı jiynaqlılıqqa úyretiw;
- ata-ana menen qarım-qatnas;
- oqıwdaǵı sabaqlıq;

7. Dárejelilik tańlap oqıtıw texnologiyası

Maqseti: hár oqıwshını onıń qábleti menen múmkinshilik dárejesine qarap oqıtıw, oqıtıwdı oqıwshılardıń hár túrli toparlarınń belgilerine sáykes keliwi.

Usılınıń belgileri:

Kúshliler ózleriniń qábleti menen iykempliligin bekitedi, hálsizler ózin-ózi sınaq qarawğa múmkinshilik alıp, ózine isenimsizlikten qutuladı. Kúshli toparlarda oqıwğa degen ıqlası artadı, bilim dárejesi salıstırmalı oqıw toparlarında oqıw jeńilleydi.

Mazmunı menen usıllarınıń belgileri:

- oqıw mazmunı mekteptiń - arnawlı mektepler, gimnaziylar, litsey, kolledj, dara menshik mektep siyaqlı tipleriniń;

- gimnaziya, tereńletip oqılatuǵın klaslardıń;

- fakultativ hár jastan biriktirilgen toparlar;

- klass quramındaǵı toparlar baǵdarlamaları tiykarında júzege asadı.

Baǵdarlamalap oqıtıw texnologiyası (B.Skiner, N.Krawder, B.P.Bespalko)

Maqseti: ilimiy tiykarda dúzilgen baǵdarlama tiykarında oqıtıwdıń nátiyjeliligini arttırıw, balanıń jeke qásiyetlerin yadqa alıp otırıp oqıtıw.

Usılınıń belgileri: oqıtıw qurallarınıń (EVM baǵdarlamalangán oqıwlıq, kino – trenajer t.b) járdemi menen baǵdarlamalangán oqıw materialların kadr, fayl siyaqlı oqıtıw kishkene bólegi arqalı logikalıq birlilik penen beriledi.

Mazmunı menen usıllarınıń belgileri:

- sızıqlıq baǵdarlama;

- tarmaqlangán baǵdarlama;

- qurastırılǵán baǵdarlama. Usılı: bloklıq hám modullik oqıtıw. Bloklıq (xabar blok, test – informaciyalıq, dúzetiw – informaciyalıq, mashqalalıq). Modullik (bloklıq oqıtıwdı rawajlandırıw sıpatında), oqıwshılar modullerden qurastırılǵán oqıw baǵdarlaması menen jumıs isleydi. Modullik oqıtıw texnologiyası waqıttı belgilew menen oqıw materiallıq mazmunında jeńillik beriwge múmkinshilik tuwdıradı.

Oqıtıwdıń kompyuterlik texnologiyası

Maqseti: xabar menen jumıs isley biliwdi qalıplestiriw hám qatnas qábiletin rawajlandırıw, hár bir oqıwshı “ informaciyalıq jámiyetke” tayarlaw.

Usılınıń belgileri:

- oqıtıw – bul oqıwshınıń kompyuter menen qatnası
- balanıń jeke qasiyetlerine qaray kompyuterge maslasıw.

Mazmunı menen usıllarınıń belgileri:

- Informatika menen esaplaw texnikasınıń tiykarǵı túsiniklerin biliw;
- Kompyuterlik texnikanıń principielerin biliw.

Didaktikalıq bilimlerdi quramalastırıw texnologiyası (P.M.Erdniev)

Maqseti: ana tilinen alǵan bilimniń oqıwshınıń intellektuallıq rawajlandırılıwınıń baslı shárti sıpatındaǵı baylanıslılıǵı, pánlerdiń birligin támiynlew temalardıń jetiliskeń sistemasın jaratıw.

Usılınıń belgileri:

Didaktikalıq birliklerdi joqarılatıw oqıtıwdıń tómenдеgi anıq jolları:

1. Ózara baylanıslı ámel, operaciya t.b birlestiw hám bir mezigilde qarastırıw; 2. qaǵıyda yadlaw hám shınıǵıwlardıń birligin táminlew; 3. deformacijalangan shınıǵıwlar usılın; 4. sózlerdi gáplerge aylandırıw; 5. ana tilinen alǵan biiminiń quramalılıǵına qaray, sistemalı, jıynaqlı bilim beriw; 6. beriletuǵın waziypalarınıń balanıń oylaw operacijaların úyreniw, logikasın rawajlandırıwǵa tásirli bolıwın usınadı.

Mazmunı menen usıllarınıń belgileri:

- bir mezigilde gáp hám gápler menen baylanıslı operacijalardı úyreniw;
- ózara qarama-qarsı túsiniklerdi salıstırıw;
- tutas hám qarama-qarsı túsiniklerdi sáykeslendiriw, salıstırıw.
- shınıǵıwlardı orınlaw, shınıǵıwlardı jazıwda orınlanıw tártibin (jumıs waqıtları) tártipke salıw.

Ózliginen rawajlanıw texnologiyası (M.Montessori)

Maqseti: har tarepleme rawajlanıw, biygarezlikke tárbiyalaw menen bala sanasında zatlar dúnyası menen oylaw háreketiniń birlesiw.

Usılınıń belgileri:

- oqıtıw balanıń rawajlanıwına qolaylı tábiyiy (jasalma emes) bala ózin-ózi rawajlandıradı.

- Montessori pedagogikasınıń uranı balanıń muǵallıǵına “mınanı menıń ózimniń islewime járdemesip jiber” dewine jetiw;

- balanıń tuwılǵanınan kámil insan bolǵanına shekemgi barlıq ómiri onıń erkinligi menen biyǵarezlıliginiń rawajlanıwı bolıp esaplanadı.

- dara hám siyasiy rawajlanıwdıń birligi;

- sezimde joq nárese aqılda da bolmaydı.

Mazmunı menen usılarınıń belgileri:

- ortanıń tárbiyalıq róli;

- Montessori material – balanıń ózliginen rawajlanıwı múmkinshiliginiń payda bolıwına tásir etetuǵın, pedagogikalıq tayarlıq ortasınıń bólegi.

- Montessori – material dúnyanı bilip alıwınıń psixologiyalıq qarıwı, quralı.

- oqıtıwdıń qolaylı baǵdarlaması bolmay, hár kim tábiyat inam etken rawajlanıw jolı menen júredi;

- mektepte sabaq bolmaydı, hár kún ulıwma jiyinnan baslanadı;

- jiyinnan keyin hár kim óz erki menen qálegen jumısı menen aynalıadı, birew matematika, keyingi bári háripler jazıw menen t.b nátiyje tańlanadı.

- baha bolmaydı, biraq hár bala óz miynetine qaray úlkenlerdiń yamasa basqa bala tárepinen bahalanadı. Eń baslısı oqıwshı ózin-ózi bahalaydı.

Rawajlandırıwshı tálim texnologiyasınıń paydalanǵan halda baslawısh klaslarda ana tili sabaqların shólkemlestiriw oqıwshını shaqqanlıqqa shaqırıw menen birge logikalıq pikirlewin rawajlandıradı. Oqıwshı bir mashqala ústinde hár túrli pikirlerden eń durısın tańlawǵa háreket etip, olar tárepinen berilgen qáte juwapta keskin biykarlanbaydı. Qáteler oqıwshılar jámaáti hám oqıtıwshı járdeminde durıslanadı. Ásirese baslawısh klass oqıwshıları ushın eń kerekli. Sonday-aq mektepke birinshi ret qádem qoyǵan balalardıń maslasıwı biraz waqıt talap etse, oyın iskerligi olarda kónlikpe payda etedi.

Bunday usıllardı tańlawda oqıwshılardıń jasın, psixologiyasını, awızeki hám jazba sóylewi esapqa alıw kerek. Baslawısh klass oqıwshılarınıń pikirlew qábiletin rawajlandırıw ushın eń maqul sheshimi interaktiv usıllardı sabaq processine engiziw.

Sabaqlarda interaktiv usıllardı shólkemlestirgende bunda klastaǵı barlıq oqıwshılar jedellesiwi kerek, yaǵnıy sabaq ótiw processinde oqıw materiallarınıń belgili bir bólegi oqıwshılar tárepinen ózbetinshe úyreniledi. Oqıtıwshı oqıw processiniń shólkemlestiriwshisi, basshısı, baqlawshısı. Oqıwshılardıń klasta ózlerin erkin tutıwı hám oqıw iskerligin emotcional tárepten qanaatlandıruwı zárúr, áne sonda ǵana ol óziniń pikirlerin erkin bayan ete aladı.

Juwmaqlap aytqanda, oqıtıwshı bunday texnologiyanı puxta biliwi, hám onı ámeliyatta úyreniletuǵın til materiallarınıń ózgesheliklerinen kelip shıqqan halda onı durıs qollay alıw zárúr. Sabaqlardıń nátiyjeliligi qanshelli kóp bolsa, oqıwshılardıń ana tili pánine qızıǵıwı sonshelli joqarı boladı.

2.2. Rawajlandırıwshı oqıtıw texnologiyalar

Keleshek áwladtı tárbiyalawda juwaplı waziypa baslawısh klass muǵallimlerine júklengenligi hámmemizge belgili.

Elimizdiń keleshegi-búgingi balalar. Al olardıń qanday azamat bolıp shıǵıwın qadaǵalaw házirgi mekteplerde, muǵallimlerge tikkeley juwapkershilikli jumıs. Sonlıqtan muǵallimlerdiń aldında úlken waziypa, awır júk tur.

«Bilim beriw-bul tárbiyalay menen oqıtıwdıń uzliksiz processı. Bilim beriwdegi máqset jámiyet aǵzalarınıń joqarı dárejedege adamgershilik, intellektuallıq, mádeniy hám shaxstıń rawajlanıwına hám kásiplik zawıqlanıwı bolıp esaplanadı.

Jámiyetimizdiń házirgi rawajlanıw dáwiri mekteptegi bilim beriw sistemasınıń aldına oqıtıw usılında texnologiyalardan paydalanıw máselesin qoyıp atır. Usınday sorawlarǵa qarap oqıtıwdıń hár túrli texnologiyaları islenip, mektep tájiriyesine engizilmekte.

Máselen, akademik B.I.Monaxovtıń texnologiyası, B.K.Dyachenkonıń jámáátlik oqıtıw usılı bilim beriw sistemasınıń, texnologiyası hám t.b.

Bul texnologiyalar teoriyalıq tárepten dálillenip, tájiriyede jaqsı nátiyje kórsetip kiyatır. Aytıp ótilgen texnologiyalardı kúndelikli sabaq waqtında paydalanıw ushın hár bir muǵallım óziniń aldında turǵan oqıwshılardıń jas ózgesheliklerin esapqa alıp,

pedagogtın maqseti, waqtına sáykes óziniń sheberligine qaray tańlap aladı. Jańa texnologıyanı júzege shıǵarıwda muǵallım belsendiligi, dóretiwshilik izlenisi, óz qániygeligine degen súyispenshiligi, aldındaǵı shákirtlerin bahalawı ayrıqsha orın tutadı.

Bilim beriwdiń izleniwshilik texnologiyası (Sh.A.Amonashvili)

Maqseti: balanı onıń jeke qasiyetlerin biliw arqalı kámil insan etip tárbiyalaw, menen birge, júregine jıllılıq oyatıw hám balanıń biliw qábiletin qalıplestiriw, ilim menen bayıtıwǵa erisiw bolıp esaplanadı.

Bilim beriwdiń izleniwshilik texnologiyasınıń tajiriybesiniń ózgesheligi:

- birge islesiw pedagogikasınıń táripleniwi;
- bala- tábiyat penen dúnyanıń jaratılısı, sonlıqtan ol kúshlilik, sheksizlik siyaqlı qásiyetlerine iye;
- bala psixikası rawajlanıwǵa hám erkinlikke qushtar.

Mazmunı menen usıllarınıń belgileri:

Basqarıwǵa tiyisli barlıq birlik, iykemplilikler:

- jazıw- sóylew háreketi;
- sulıwlıqtı, dúnyanı seziw, qabıllaw;
- basqa tildi biliw;
- ruwxıy jetilisiw t.b. usılları;
- xoshlıq, jeke qarım-qatnas, qarım-qatnas sheberligi, ata-ana menen birlesip jumıs islew;
- oqıtıw arqalı tárbiyalaw.

1. Oyin arqalı oqıtıw texnologiyası

Maqseti: didaktikalıq, tárbiyalıq, rawajlanıwshılıq, siyasiy.

Oyin arqalı oqıtıw texnologiyasınıń táripleniwiniń ózgesheligi:

Oynlıq is-hárekettiń psixologiyalıq mexanizmi jeke óz talaplarına súyenedi. Mazmunınıń ózgesheliligi bilim beriwshilik, dóretiwshilik, reproduktivlik. Usılları- pánlik, syujetlik, róllik, iskerlik, dramalıq eliklewshilik.

2. Mashqalalı oqıtıw texnologiyası

3. Maqseti: bilim, birlik, bilimge iye etiw menen ózbetinshe háreketleniw usılların úyretiw, dóretiwshilik qábiletin rawajlandırıw bolıp esaplanadı. Táripleniwinin ózgesheligi:

- bilimdi úyreniw ishki sebepleri tiykarında payda bolğan basqarılmaytuğun óndiris;

- bala dúniyanı tanıwda insaniyat basıp ótken jol menen júredi;

Bala materiallıq sezim aǵzaları arqalı (kórip, tıńlap) qabıllap ǵana qoymaydı, bilimge degen zárurliligin qanaatlandırıw maqsetinde úyrenedi;

- oqıtıwda tabısqa jetiwdiń shartleri;

- oqıw- materiallarında mashqala tuwǵızıw;

- balanın belsendiligi;

- oqıtıwdiń bala ómiri menen, oyını menen, miynetini menen baylanısı.

Mazmunı hám usıllarınıń belgileri:

Belgisiz x-qa baylanıslı:

X-maqset

X-is- háreket obekti

X-xizmet usılı

X-is-háreketti orınlaw shárti.

Usıldıń ózgesheligi: aldı menen belgilenbegen, birden;

- mashqalalı bayan etiw;

- evrestikalıq;

- mashqalalıq demonstraciya; izertlewshilik- laboratoriyalıq jumıs;

- mashqalalı hár tárepleme eksperiment;

- mäseleni mashqalalı sheshiw;

- mashqalalı sitiwatciya (oyın túrinde)

(L.S. Vigotskiy, L.V.Zankov, V.V. Daviydov)

Maqseti: balada erkinlik, maqsetli, ar-namıslı, maqtanış sezimlerin biyǵarezlik, adamgershilik, miynet súygishlik, belsendilik t.b qásiyetlerin rawajlandırıw. Rawajlandırıw oqıtıwdiń baslı maqseti: balanı oqıtıp, ulıwma rawajlandırıw.

Usılınıń belgileri:

Oqıtıw rawajlandırıwdıń aldında júriw kerek; didaktikalıq qurallardıń rawajlanıwǵa tásiiri zor.

Mazmunı menen usıllarınıń belgileri:

- rawajlandırıp oqıtıw jekke tutas qolaylıqta rawajlandırıwǵa baǵdarlangan; onıń nátiyesinde hár oqıwshı ózin-ózi ózgeriwshi subekt dárejesine kóteriliwi ǵozlenip, usıǵan ılayıqlı jaǵdaylar jasaladı.

L.V. Zankovtıń rawajlandırıp oqıtıw sisteması.

Maqseti: jeke insanniń joqarı dárejede rawajlanıwı menen har tarepleme garmoniyalıq rawajlanıw ushın sharayat jaratıw.

Usılınıń belgileri:

Rawajlanıwdıń nátiyjeliligi ushın:

- etaplı rawajlanıw sisteması tiykarında maqsetli rawajlanıw;
- mazmunınıń sistemalıǵı menen tutaslıǵı;
- teoriyalıq biliminiń jetekshi róli, joqarı qıyınshılıq dárejesinde oqıtıw, materialdı úyreniwde tez pát penen ilgerilew;
- oqıw jaǵdayın balanıń seziniwi;
- oqıtıw jaǵdayınıń hár túrliligi, jeke tártipte oqıtıw;
- hámme balanıń rawajlanıwı jolındaǵı jumıslar.

Mazmunı menen usıllarınıń belgileri:

Birinshi basqıshtaǵı oqıtıw mazmunı menen belgilenedi: 1-klasta- átirapımızdaǵı álem, súwretlew óneri, qosıq sabaqlarınan, ádebiy kitaplar oqıwǵa úyretiw; ádeplilik álipbesi, estetikalıq maǵlıwmatlar beriledi. Bilimlilik qızıǵıwshılıqqa tiykarlangan – diydaktikalıq oyunlar, pikir alısıwlar, oydı, qiyalda, ushraytuǵın yadta saqlawǵa úyretetuǵın hár turli usıllar qollanıladı.

V.M. Monaxovtıń texnologiyası

Maqseti: 1. Oqıtıwdıń tutas texnologiyasın jobalaw; alǵa qoyǵan maqsetke jetiwdi gózlewtuǵın pedagogikalıq jaǵdayın dúziw; muǵallimge nátiyjeni tallap, túsindirip bere alatuǵunday sistemanı tańlaw hám qurıw; 2. oqıwshılar menen júrgiziletuǵın qıyınshılıqtıń aldın alıw hám dúzetiw jumısınıń sistemasın jaratıw,

ulıwma pedegogikalıq birliliktin texnologiyalıq isenimli rawajlandırıw dinamikasını islep shıǵıw; jobalangán texnologiyanı iske asıratuǵın jańa usıllardı qalıplestiriw.

Usılınıń belgileri:

Texnologiya muǵallımın pútkil oqıw jılında paydalanatuǵın usıllardı rejlestiriwge járdemlesedi. Texnologiya jobasındaǵı tiykarǵı obekt – oqıw temaları, didaktikalıq modul, hár háreketin ózin qaplaytuǵın anıq máseleleri boladı.

Mazmunı menen usıllarınıń belgileri:

Usıllıq texnologiya (V.M.Monaxov boyınsha) oqıw jaǵdayınıń metodikalıq mazmunın basqarıw texnologiyası, oqıw jaǵdayın anaǵurlım maqsetli jobalap qurıw sisteması. Bul texnologiya bunday dáwirler arqalı júzege asadı: 1-dáwir “Oqıtıwdın jańa texnologiyasınıń teoriyalıq tiykarlaması” paketin dúziw. 2-dáwir. “Berilgen didaktikalıq modul aynalasındaǵı texnologiyalıq jumıslar páketin dúziw. 3-dáwir “Berilgen didaktikalıq modulli júzege asırıwdaǵı muǵallımın usıllıq quralları” paketin dúziw. 4-dáwir “Berilgen didaktikalıq modulli júzege asırıwda texnologiyalıq oylardıń júzege asıwınıń nátiyjesin ólsheytuǵın ólshemler (kriteriy) menen usıllar” paketin dúziw. 5- dáwir “Oqıtıwdın jańa texnologiyasınıń úyreniw mádeniyatı” paketin dúziw.

Modullik oqıtıw texnologiyası. Modul degenimiz – wazıypalı túrde oqıwshınıń bilimi menen kónlikpelerin tekseriw elementi bar oqıw materialınıń logikalıq tamamlanǵan bólimi. Modulli qurastırıwdın tiykarında pánniń jumıs baǵdarlaması alınadı. Ol kóbinese pánniń temalarına yamasa ózara baylanıslı temalar blogına qolaylı bolıp keledi. Biraq, temadan ayırmashılıǵı – modulde: wazıypa, jumıs, oqıwshılardıń sabaqqa qatnasıwı, oqıwshılardıń kúndelikli, aralıq hám juwmaqlawshı bilim dárejesi – hámmesi ólshenip, bahalanıp otıradı.

Oqıw moduli qayta tákirarlawshı oqıw cikli sıpatında úsh bólimnen: kirisiw, sóylesiw hám juwmaqlawdan ibarat.

Kirisiw bóliminde muǵallım oqıwshılardı oqıw moduliniń ulıwma bólimi menen, onıń maqset-wazıypaları menen tanıstıradı. Bunnan keyin muǵallım usı oqıw moduliniń hámme waqtına esaplanǵan oqıw materialın qısqasha (1-12 minut ishinde) sızba, keste t.b belgi úlgilerine suyenip túsindiredi.

Tema mazmunına (tutas tema yamasa bap boyınsha) “ósiw” baǵıtı menen ápiwayıdan quramalıǵa, reproductivlik waziypalardan dóretiwshilik sıpattaǵı waziypalardıǵa, izertlewshilik xızmet elementlerine qaray bir neshshe márte qayta takırlaw oqıwshıǵa oqıw materialı menen jumıs islep, óz qabiletlerin, yadın, intasin, oylawın, awızsha hám jazba tilin rawajlandırıwǵa múmkinshilik beredi. Sóylesiw (gúrrińlesiw) bóliminde tańlap alıw process tiykarınan, klastı 2-6 adamnan toparlarǵa bóliw arqalı belsendi háreket etiwine qolaylastırılıp qurıladı. Oqıtıwdıń oyın túrinde shólkemlestiriw hám hár túrli sabaq formaların (toparlıq, toparlıq- jeke hám jup penen jumıs, disputlar, pikir alıswlar t.b) qollanıw – oqıtıwdıń waziypalı shárti bolıp esaplanadı. Sóylesiw bóliminde dáslepki oqıw materialın qayta tákirlaw hám ápiwayı bilim menen kónlikpelerin qalıplestiriw maqsetinde, keyinnen – alınǵan bilimdi tallaw, jıyınlaw hám bahalaw maqsetinde oqıtıwdıń belsendi formaları qollanıladı. 3, 4-sabaqlardan baslap oqıwshılardıǵa standart talaplarına sáykes tapsırmalar beriledi.

Oqıwshılar qálegen dárejesindeki tapsırmalardı ózleri tańlaydı. Tapsırmalardı ápiwayıdan quramalıǵa qaray izbe-izligi menen orınlaw shártli emes. Oqıwshı tapsırmanı óziniń orınlay alıw múmkinshiligine qarap tanlawǵa xaqılı. Eger oqıwshı qanday da bir sebeplr menen oqıw moduliniń sóylesiw bólimindeki sabaqqa qatnasa almasa, oǵan usı sabaqlarda qollanılgan barlıq dárejedeki tapsırmalar jeke beriledi.

Jeńilletilgen dárejeli tapsırmaların orınlaw bilim dárejesi tómen oqıwshıǵa keyininen joqarıraq dárejedeki tapsırmalardı orınlawǵa múmkinshilik beredi. Tapsırmaların oqıw moduliniń orınlap bolǵan oqıwshılar qálewi boyınsha, muǵallimge kómeqshi bola aladı. Olar – keńesshiler, júrgiziwshiler, t.b róllerdi atqara aladı.

Sóylesiw bólimi sabaqlarınıń shólkemlestiriw forması boyınsha hár oqıwshı qalay hám ne menen shuǵıllanıwı tiyis, sabaq waqtın da ne islewi kerek ekenligin bileidi, sebebi muǵallim balalardı sabaqtıń qaǵıydaları yamasa onıń quramı menen hám júriw barısı menen aldınan tanıstıradı.

Oqıw bóliminiń **jumaqlawshı bólimi** – baqlaw. Eger sóylesiw bóliminiń hámme sabaqlarında oqıwshılardıń bir - birine járdemlesiwı, bir-birin oqıtıwı, túrli ilimiy dereklerde paydalanıwı haqında aytılıp kelse endi jumaqlawshı bóliminde

oqıwshı óziniń sóylesiw bóliminde alǵan bilim menen kónlikpesin hesh kimniń jardemisiz kórsetiwi tiyis.

Oqıwshı bilimin baqlawdıń formaları sıpatında test tapsırmaları, baqlaw jumısları, sınav, shıǵarma yamasa oqıw pániniń ayırmashılıǵı, oqıw moduliniń usı bóliminde beriledi.

Modul oqıwshıda ózbetinshe miynet etiw, oqıw –bilw processti basqara alıwı az muǵdarda rawajlanıwın tamiynleydi. Sonıń menen, joqarı da ayılǵanlarıdı sistemalap, modullik oqıtıw texnologiyası quramınıń nusqası tómendegidey:

Balalardı oqıw maqsetleri menen tanıstırıw.

Klastı mazmunı jaqın temalar yamasa taraw boyınsha berilgen ulıwma modul menen tanıstırıw.

Muǵallimniń oqıw materialın qısqasha bayanlawı (belgiler sisteması- sızılmalar, kesteler, t.b. tiykarında)

1. Ózara sóylesiw tiykarında oqıwshılardıń bilip alıw xızmetin shólkemlestiriw hám hár bir oqıwshınıń xızmet nátiyjesin hár sabaqta bahalap otırıw.

2. Ulıwma temaǵa, tarawǵa (“ósiw” baǵıtı menen) 4-7 márte tákirarlaw tiykarında oqıw materialın oqıp-úyreniw.

3. Baylanıslı temalar boyınsha testler beriw.

4. Tema boyınsha qáwipli sınav (ózbetinshe jumıs, baqlaw jumısı t.b.).

Modullik oqıtıwdıń tiykarı- oqıw moduli.

Ol:

- Xabarlardıń tamamlanǵan blogınan;

- Oqıwshı is-háreketi baǵdarlamasınan;

- Baǵdarlamanıń nátiyjeliligin asırıw boyınsha berilgen muǵallimniń kórsetpelerinen turadı.

Modullik oqıtıw bilim mazmunı, bilimdi iyelew páti, ózbetinshe jumıs isley alıw múmkinshiligi, oqıwdıń forma hám usılları boyınsha oqıtıwdıń biyǵárezziligin táminleydi.

Modullik oqıtıwdıń basqa sistemalarınan belgisi menen ayırmashılıǵı:

1. Oqıw mazmunınıń úyreniliwi qoyılǵan maqsetke sáykes iske asatuǵın jeke dara lanǵan keshenler túrinde usınıladı. Maqseti oqıwshı ushın qoyılıp, onda tek oqıtılatuǵın mazmunı kólemi ǵana kórsetilip qoymay, onı úyreniw dárejesi de anıqlanadı. Sonıń menen bir qatar oqıwshı muǵallimnen jumıs islewdiń nátiyjeli jolları kórsetilgen jazba nusqa aladı.

2. Muǵallimniń oqıwshılar menen qarım-qatnas túri ózgeredi. Ol moduller arqalı, basqarıwshı menen baǵınıwshı arasındaǵı dara qarım-qatnas processı arqalı júzege keledi.

3. Oqıwshı kóp waqıt ózbetinshe jumıs atqaradı, ol maqset qoyıwǵa, ózin rejlestiriwge, ózin shólkemlestiriwge, ózin bahalawǵa úyrenedi.

Modullik oqıtıwdıń belgileri:

1. Modullik oqıtıwdıń maqseti oqıwshınıń ózbetinshe jumıs isley alıw múmkinshiligin rawajlandırıw, oqıw materiyalın durıs hám jeke túrde jumıs isley biliwge úyretiw.

2. Modullik oqıtıw is-háreket principine tiykarlanǵan; Oqıwshınıń hár waqıtta emes, sistemalı túrde belsendi is-háreketi bolǵanda ǵana bilim mazmunı sanalı úyreniledi.

Sonlıqtan muǵallim tapsırmalardı tayarlaǵanda oqıwshılardı oqıw maqsetine baǵdarlaydı, onıń qabıl etiwine qolaylıq jaratadı, balalarda ózin-ózi baqlaw hám bahalaw sistemasın anıqlaydı, sol arqalı ózin- ózi basqaratuǵın reflexivli oqıtıw processin táminleydi.

3. Modullik texnologiya rawajlanıp oqıtıw ideyasına tiykarlanǵan:

Eger oqıwshı tapsırmanı muǵallimniń yamasa klaslaslarınıń járdemi menen orınlaytuǵın bolsa onda ol ózin jaqın rawajlanıw atırıpında dep esaplaydı. Bul balada psixikalıq funkciyasınıń jetilispewshiligin keltirip shıǵaradı; sebebi ol búgin basqalardıń járdemi menen orınlaǵan tapsırmalardı erteń ózi orınlay aladı, oqıwshı aktuallı rawajlanıw átirapına kiredi. Usılay jańa dárejede keleshekti baslay aladı.

Modullik oqıtıwda muǵallimniń oqıwshılarǵa beriletuǵın járdeminiń kólemi menen mazmunı tańlap, oqıw háreketniń hár túrli formasi shólkemlestiriliwi arqalı júzege asırıldı.

4. Modullik texnologiya tiykarında baǵdarlamalı oqıtıw alıńan.

Baǵdarlamalı oqıtıwdıń bunday belgileri: is-hárekettegi anıqlıq logika, belsendilik hám oqıwshınıń óz betinshe jumıs islew múmkinshiligi, jeke jumıstıń barısı, nátiyjelerdi salıstırıw, ózin-ózi baqlaw menen ózara baqlaw modullik oqıtıwǵa da tiyisli.

5. Modullik texnologiyanıń barısı, intensivliligi oqıtıw processin durıslaw, yaǵnıy az kúsh az waqıt, az qural jumsap joqarı nátiyjege erisiwdi talap etedi.

Hár qıylı tapsırma boyınsha bahası belgilenip, reytinglik sistema menen jiynaqlanıp, monitoring boyınsha bahalanadı. Joqarı dárejedege tapsırmalardı durıs orınlasa, bahasınıń artıwınan koplew baha alıwına múmkinshilik beriledi, rawajlanıp oqıtıw júzege asırıladı.

Dárejeli tapsırmalar tayarlawda:

1. Úyrenilgen bilimdi qaytalaw, bekkemlew, temanıń ómir menen baylanıslılıǵı
2. Insannıń oylaw qábiletin rawajlandırıwǵa tiyisli oyunlar: sóz jumbaqları, basqatırmalar, ózgerpe sóz, hám t.b paydalanıw
3. Biliw qábiletlerin rawajlandıratuǵın oyun elementlerin kirgiziw, diagramma, grafikler, oy, juwmaqlaw
4. Túsiniw, qiyal, aqıl miynetine tiykarlanǵan ózbetinshe jumıs, referat, bayanlama, t.b názerde bolıw kerek.

Bul texnologiyanıń belgisi: hár bir insan ózbetinshe jumıs islewge kónligedi. Tapsırmanıń quramalastırılǵan dárejesinde olardıń oylaw qábileti artadı, oqıwǵa beyimliligi menen ózgeshelenedi. Bilim beriwdiń jańa mazmunı insannıń bilimin, onıń bilim alıw arqalı rawajlanıwına ayrıqsha kewil bóliwdi talap etedi.

Jobalap oqıtıw texnologiyası. Oqıw isiniń nátiyjeliligini arttırıw ushın oqıwshını bilim alıw processindegi belsendi háreket etetuǵın subektke aynaldırıw kerek degen idealar kórsetirilgenligine kóp boldı. Usınday idealardan turǵan texnologiyalardıń biri-jobalap oqıtıw texnologiyası.

Jobalap oqıtıw texnologiyasınıń tiykarın salıwshı Karl Frey óziniń “Jobalaw usılı” atlı kitabında (Belc qalası, Germaniya, 1977 j) jobalaw usılı haqqında tómendegishe túsindiredi:

Oqıwshılardan bolsın yamasa muǵallım tárepinen bolsın ámeliy áhmiyeti bar bir joba (proekt) usınılıwı zárur.

Jobaǵa qatnasıwshılar oqıtıw túri, waziypalardı atqarıw haqqında ózara kelisildi. Oqıwshılar alǵan bilimlerin teoriyalıq hám ámeliy waziypalardı sheshiwge paydalanadı. Jetkiliksiz bilimdi hár túrli xabar texnologiyalarınan ózbetinshe oqıp úyrenedi.

Oqıwshılar toparǵa jumıs islep úyrenedi. Izertlew birliklerin (mashqalanı anıqlaw, xabar jıynaw, baqlaw, tájriybe júrgiziw, tallaw, juwmaqlaw) ózlestiredi. Oqıwshılardıń sistemalı oylawı rawajlanadı.

Jobanı izertlewdi klastan tıs sabaqlarda ótkergen nátiyjeli boladı. Jobalaw usılı-oqıwshılardıń izertlew jumısları bolıp tabıladı.

Jobanı orınlaw tómendegi dáwirlerden turadı:

I –dáwir. Jobalıq tapsırmanı, temasın qurastırıw. Jobanıń temasın jazıp bolıp, olardı oqıwshılar arasında bóliw.

II –dáwir. Dóretiwshilik topar qurıw, toparǵa oqıwshılar ózara dóretiwshilik jumıs islew ushın olar menen shólkemlestiriw jumısların júrgiziw.

III –dáwir. Izertlew jumıslarına materiallar tayarlaw. Juwap beriliwi zárúr sorawlardı jıyınaw, toparlarǵa tapsırmalar, zárúr ádebiyatlardı tańlaw.

IV–dáwir. Oqıwshılardıń jobanı orınlawı. Muǵallım oqıwshılar jumısın jıyınawdı, keńes beredi, olardıń is-háreketin xoshametlep otıradı. Oqıwshılar izlew, biliw jumısların orınlaydı.

V –dáwir. Nátiyelerdi shıǵarıw, nátiyjelerge anıq jaǵdayǵa sáykes bólgen anıqlıq kirgiziw.

VI –dáwir. Jumıslar juwmaǵı menen xalqtı tanıstırıw (prezitaciya). Muǵallım ekspertizalıq jumıstı shólkemlestiredi. Mısalı ekspert sıpatında joqarǵı oqıwshılardıń yamasa ata-analardı shaqırıwǵa boladı.

VII –dáwir. Orınlangan jumıstı tallaw bahalaw (reflekciya). Muǵallım balalardıń is-háreketin pedagogikalıq jaqtan bahalaydı, balalardıń qızıǵıwshılıǵın esapqa aladı.

Bul texnologiyada jobağa oqıwshılardıń qızıǵıwshılıǵın keltirip shıǵarıw qıyınshılıq bolıp esaplanadı. Sonlıqtan jobanıń zarurlıǵın túsindiriw jumısların alıp barıw kerek boladı.

Sınaw esabınan oylaw texnologiyası (F.Y. Vasserman). Sınaw esabınan oylawdı rawajlandırıw baǵdarlaması dunyanıń tıp-túbinen jıynalǵan bilim beriwshilerdiń birlesken miyneti. Tájriybeni sistemaǵa keltirgen Djinni L. Stil, Kurtis S Meredit, Charlz Templ. Jobanıń tiykarı J. Piaje, L.S. Vigotskiy teoriyaların basshılıqqa aladı.

Maqseti — hámme jastaǵı oqıwshılardıǵa qálegen mazmunǵa sınaw esabınan qarap, eki boljaw bir pikirdiń birewin tańlawǵa sanalı sheshim qabıllawǵa sabaqlarda úyretiw.

“Sınaw esabınan oylaw” túsiniǵin belgili bir ideyalardı qabıllap, onıń nege qatnaslı ekenliǵin izertlew, olardı jeńil septikalıq oylardı qarsı qoyıw, salıstıra alıw, usı idealardı qarsı kóz qarasar menen tepe-teńlikte uslap izertlew, olardı isenim menen qaraw dep túsindiridi avtorlar.

Sınaw esabınan oylaw — sınaq emes, haqıyqatlıqtı oylaw tek úlken insanlardı, joqarı klass oqıwshılarına tiyisli dep oylaw júda durıs túsiniq emes. Jas balalardıń bul jumıstıń durıs shólkemlestirilgen jaǵdayda óz rawajlanıw dárejesine sáykes aqıl-oyı rawajlanıp belgili bir jetiskenliklerge erisedi. Sınaw esabınan oylaw baǵdarlaması qızıǵıwshılıqtı oyatıw, mánisin biliw, oylanıw dáwirlerinen turadı.

1. Qızıǵıwshılıqtı oyatıw dáwiri- úyreniw processi buringi biletuǵın jańa bilimdi shólkemlestiriwden turadı. Úyreniwshi jańa túsiniqlerdi óziniń buringi bilimi menen jańa xabar menen toltradı hám keńeytedi. Sonlıqtan da sabaqta kórgen bilgen másele haqqında oqıwshı ne biledi, ne ayta alatuǵınlıǵın anıqlawdan baslaydı. Usı arqalı oydı qozǵaw oyatıw, miy qabıǵınan titirkendirgish arqalı (oydı qozǵaw) tásir etiw júzege asırıladı.

Qızıǵıwshılıqtı oyatıw dáwiriniń maqseti- úyreniwshiniń belsendiligin arttırıw. Sol sebepli úyreniw izshillikten belsendilikti talap etetuǵın is-háreket ekenliǵi málim. Oqıwshı ózi biletuǵının yadqa aladı, qaǵazǵa jazadı, qońsısı menen bólisedi, toparında analizleydi, yaǵniy aytıw, bólisiw, ortaǵa salıw arqalı onıń oyı ashıladı, tazalanadı.

Usılaysha haqıyqattı birme-bir oylawǵa qádem taslaydı. Oqıwshı bul dáwirde jańa bilim haqqındaǵı xabar onı burınǵı menen birlestiredi.

2. Mánisti tanıw dáwiri (túsiniw) – bul dáwirde úyreniwshi jańa xabar menen tanısadı tema boyınsha jumıs isleydi, tapsırmalar orınlaydı. Onıń ózinshe jumıs islep, belsendilik kórsetiwine sharayat jaratadı. Oqıwshılardıń tema boyınsha jumıs islewge járdem beretuǵın oqıtıw strategiyaları bar.

3. Oylanıw dáwiri- kúndelikli oqıtıw processinde oqıwshınıń oylanıwın shólkemlestiriw, ózine, basqaǵa sınaq kózi menen qaraw baha beriw, názerden shette qalıp qoyadı. Onnan kóre, úyge tapsırma beriw, onı túsindiriw baha qoyıw siyaqlı ámellerge waqt jiberip aladı. Sınaw esabınan oylawdı rawajlandırıw baǵdarlamasında bul sabaqtaǵı júdá zárúr mánisli, zárúr háreket bolıp esaplanadı. Anıq usı dáwirde úyreniwshi ne úyrengenligin tańlap, onı qanday shárayatta, qalay qollanıw kerekligin yadqa túsiredi. Belsendi túrde óz bilim úyreniw jolına qayta qarap, ózgerisler kirgizedi, yaǵniy haqıqiy bilim shıńına kóteriledi, úlken álemge kiredi. Sol bilim arqalı óziniń ózgergenligin sezedi, ózgeshe isenim, tárbiyalılıq, danalıqqa umtıladı. Oylanıwdıń nátiyjeli bolıwıa erisilgen “Bes qatarlı qosıq”, “Venn diagramması”, “Erkin jazıw”, “semantikalıq karta” siyaqlı strategiyalar hár sabaqtıń ózgesheligine, awır jeńilliligine qaray ılayıqlı qollanıladı, olar oqıwshılardıń bir-biri menen pikir almastırıwın táminleydi. Hár oqıwshı óz dóretiwshiligini kórsete aladı.

Juwmaqlap aytqanda bunday túrdegi texnologiyalar oylaw baǵdarlamasındaǵı muǵallimniń róli ol úyreniw processinde oqıwshılardıǵa joldas bolıp birge jumıs islep, olardı isenim menen qarap óz oynı, aqlın, sóylewge qollawdı kórsetip otıradı. Pútkil qaynaǵan istiń ortasında bilim úyreniw jumısın shólkemlestiriwshi dewge boladı.

III-BAP. BASLAWISH KLASS ANA TILI SABAQLARINI PEDAGOGIKALIQ TEXNOLOGIYALARDI ENGIZIWDIN` NÁTIYJELILIGI

3.1. Baslawish klaslarda ana tili sabaqların jobalastiriw

Oqıw -bilw procesi, ol jaǵdayda ámelge asırılatuǵın pedagogikalıq háreketler, hár qıylı oqıw jaǵdayları haqqında pikir júrgizer ekenbiz, bul processtıń natiyjeliligin támiyinlew múmkinshilikleri dıqqat orayımızda turadı. Ámeliyatshı oqıtıwshılardıǵa sol zat belgili, tálimde payda bolatuǵın hádiyseler qanday proektlestirilgen bolsa, sonday ámelge asırıladı. Usı bólimde baslawish klass oqıwshılarınıń bilw iskerligin rawajlandırıwǵa baǵdarlangan oqıw jaǵdaylarınıń natiyjeliligin támiyinlew múmkinshilikleri mazmunı ashıp berilgen. Usı mashqalanı ilimiy tárepten analiz etiw maqsetinde bir qatar baqlawlar hám tájiriybe-sınaq jumısları ámelge asırıldı. Tiykar retinde baslawish klass oqıwshılarında bilw iskerligin rawajlandırıwǵa baǵdarlangan oqıw jaǵdayların shólkemlestiriwdiń strukturalıq bólimlerine tayanıldı. Ámeldegi tájiriybelerdi anıqlaw, analiz etiw hámde anıqlastırıw maqsetinde Nókis qalasındaǵı 38 hám 2 -sanlı ulıwma bilim beriw mektepleri oqıwshıları menen tájiriybe-sınaq jumısları processindegi baqlawlar hám anıqlawlar natiyjeleri tiykar bolıp xızmet etdi. Biz izertlew etip atırǵan mashqala oqıwshılardıń qanshelli jańa pedagogikalıq texnologiya paydalanıp ótilgen sabaq ózlestiriw dárejesi áhmiyetke iye. Bul nede kórinedi, degen soraw tuwıladı. Usı mashqalanı tómendegishe ańlatıw múmkin. Oqıw jaǵdayı sheńberinde bilw háreketlerin ne esabıǵa ámelge asırıw múmkin? Oqıw -bilw jaǵdayında oqıwshılarda sanalı, tuwrı, óz-ara uyqas tárizdegi bilw iskerligi struktura toptiriladi. Sol tárizde olar qurıladı, basqarıladi hám muwapıqlastiriladi. Oqıw jaǵdayında oqıwshılardıń óz-ara baylanıslılıǵı qaysı tárizde ámelge asadı, degen sorawǵa da múnásip juwap izlew kerek. Sonda ǵana oqıwshılar óz bilw xızmetlerin oyıq o'ylagan halda ámelge asıradı. Hár bir oqıtıwshı oqıw jaǵdayın qanday shólkemlestiriwdi biliwi kerek.

Dáslepki mashqalalı jaǵdaylardı payda etiw ushın oqıw temasınıń mashqalalı táreplerin tuwrı ajratıp alıw kerek. Oqıwshılar aldına tómendegi sorawlar qóyıladi.

Atap aytqanda: Siz qaysı sózlerdiń mánisin túsinde alasız?, Sinonim sózler degende qanday sózlerdi túsinesiz?, Báhár mawsımına tán belgiler nelerden ibarat? sıyaqlı.

Mashqalalı jaǵday nátiyjesinde oqıwshılardıń biliw xızmetlerin rawajlandırıw názerde tutıldı. Oqıwshılar qoyılǵan mashqalalardı sheshiwde bir qansha qıyınshılıqlarǵa da dus keldi. Olar tapsırmalardı sheshiwde dáslep óz tájiriybelerine tayanadı.

Óz-ara birge háreket etiwge tiykarlanǵan oqıw jaǵdaylarında oqıwshılar menen háreket hám jaǵday pútin tárzde ámelge asırıldı. Sol sebepli de, biz tańlaǵan háreket usılları, úyrenilgen dáliller, qabıl etilgen sheshimler, óziniń oyın oylanǵanlıǵı, intellektual iskerlik nátiyjesi retinde kórinetuǵın bolıwı, pútinligi, maqsetke baǵdarlanǵanlıǵı, tańlap alınǵanlıǵı, hár tárepleme úyrenilgenligi, arnawlı bir jaǵdayda qollanǵanlıǵı, sociallıq tárepten aktuallıǵı hám perspektivaǵa baǵdarlanǵanlıǵı menen da zárúrli áhmiyetke iye. Biz ámelge asırǵan háreketler olardıń óz-ara sáykesligi hám zárúrligi, arnawlı bir sociallıq ámeliyat sheńberinde muwapıqlasqan hám ayqınlastırılǵan bolıp tabıladı. Arnawlı bir sheshimniń durıslılıǵı, juwmaqlardıń logikalıq tárepten tiykarlanǵanlıǵı, xarakteristika sıyaqlı anıq bir dálildin strukturalıq bólegi esaplanadı. Oqıwshılarda biliw qızıǵıwshılıqların qalıplestiriwde tómendegi usıllardı qóllawdı talap etiledi:

- sezim hám etikalıq jaǵdaylardı payda etiw;
- qızıǵıwshılıqlı jaǵdaylardı payda etiw;
- ilimiy hámde kúndelik túsiniqlerdi salıstırıw ;
- qızıqlı uqsas hám tań qalıwdı sezim eta alıw usılları.

Olardıń zárúrli belgisi sezim-tınıshsızlanıwǵa baylıq, ayqınlıq, oqıtıwshınıń ádebiy sóylewinde kórinetuǵın bolıp, bul oqıwshılardı baǵdarlaydı hám olardıń biliw xızmetlerin rawajlantıradı. Oqıwshılardıń qızıǵıwshılıqların oqıw procesine baǵdarlawdıń qımbatlı metodlarınan biri - biliw xarakterindegi isker oyınlar bolıp tabıladı. Usı metoddan oqıtıwshılar júdá az paydalanıp atırǵanlıqların baqlawlarımız nátiyjesinde anıqlandı.

Búgingi kunge kelip tálim processinde biliwge tiykarlanǵan isker oyınlar zárúrli áhmiyetke iye bolıp, olar oqıw processinde oqıwshılardı jedellestiredi. Sonın menen

birge, usı oynılar oqıwshılardıń bilimlerin aktuallastırıp, teoriyalıq hámde ámeliy oylawların rawajlantıradı. Oynılardı jańa tema mazmunınan aldın hám keyin shólkemlestiriw yamasa pútkil sabaqtı isker oynılar járdeminde ótkeriw múmkin.

Tájiriybe-sınaw nátiyjeleri sonı kórsetedi, oynı jaǵdayı dástúriy tálim processinde da bólek múmkinshiliklerge iye. Bunı ásirese ámeliy shınıǵıwlar dawamında ayqın kóriw múmkin. Oynılar oqıwshılardı oqıw materialların ózlestiriw processinde iskerlikke baǵdarlaydı. Sebebi, olar baslawısh klass oqıwshıları ushın ózine tartatuǵın hám qızıqlı bolıp tabıladı.

Baǵdar beriwshi hám inta- uqıp payda etiw metodlarına biliw tartısların payda etiw metodı da kiredi. Ol óz quramına oqıw diskussiyası hám disputların óz ishine aladı. Onı engiziw nátiyjesinde oqıwshılarda oqıw temasına salıstırǵanda kúshli qızıǵıwshılıq oyatıw múmkin. Oqıwshılardı tartıs jaǵdayına alıp kiriw tek ǵana olardıń bilimlerine baǵdarlap qoymastan, sol tiykarda oqıwǵa bólek qızıǵıwshılıq oyatadı.

Baqlawlarımız sonı kórsetti, oqıwshılardaǵı biliw qızıǵıwshılıqları óz-ózinen payda bolmaydı, ol tálim processini subektlerin iskerlikke kórsetiwshi uqıp- inta hám mútajlikler járdeminde payda boladı. Oqıw processiniń oqıwshılar uqıpların ańlatıwshı tárepi úsh toparǵa tiyisli tárbiya túrlerin óz ishine aladı :

- sırtqı ; xoshametlew hám jazalaw;
- jarısıwǵa tiykarlangan; klaslari hám óz-ózi menen salıstırılǵan halda tabısqa erisiw;
- ishki; nátiyjeli iskerlikten keyin aytıp berilgen jaǵdaylar.

Oqıwshılarda oqıw procesine salıstırǵanda turaqlı qızıǵıwshılıqdı struktura payda etedi. Sol sebepli de, oqıwshılardıń qızıǵıwshılıqların durıs túsinip oqıtıwshınıń iskerligi, bahalılıǵın támiyinleytuǵın zárúrli faktor bolıp tabıladı. Oqıtıwshı tálim processinde innovciyalıq usıllar hám qatnaslardı, oqıwshılarda oqıw materialların biliwge salıstırǵanda qızıǵıwshılıqtı aktivlestiredi, maqsetke baǵdarlaydı. Ol oqıwshılardı tájiriybeler ótkeriwge qızıqtıradı, belsendilik penen bilim alıwǵa múmkinshilik beretuǵın sırtqı kórinisler hám metodlardı qollaydı.

Oqıwshılardıń biliw qızıǵıwshılıqların rawajlandırıwdıń hám tereńlestiriwde ózbetinshe jumıslardı shólkemlestiriw metodları hám usılları zárúrli orın iyeleydi. Bular qatarına sabaqlıq menen islew metodın kirgiziw múmkin. Qosımsha ádebiyatlar, sózlikler, informaciyalar, algoritmlar tiykarında tapsırmalardı orınlaw, tájiriye beler ótkeriw, ózleri ushın belgisiz bolǵan jaǵdaylardı analiz etiw, kishi tekstler jaratıw bolıp tabıladı. Ózbetinshe islew kónlikpelerine iye bolmasdan, bul processte óz bilimlerin úziksiz jetilistirmey turıp, oqıwshılar óz biliw xızmetlerin rawajlandırıwları múmkin emes. Ózbetinshe iskerlik kórsetiw processinde oqıwshılar sabaqlıq menen islew usılların iyelegen bolıwı kerek. Olar biliw tapsırmaların ajratıw jáne onı sheshiw usılların ózlestirgen bolıwı kerek. Oqıwshılar oqıtıwshı tárepinen qoyılǵan wazıypanı anıq hám operativ sheshiw kónlikpelerin ózbetinshe tárizde qadaǵalaw talap etiledi. Olar ózleriniń ózbetinshe jumıslarına dúzetiwler kirgiziwleri, ózleriniń teoriyalıq bilimlerin ámelde nátiyjeli qollana alıwları, óz jumıslarınıń nátiyjelerin ulıwma tárizde analiz eta alıwı, usı nátiyjelerdi aldın ámeldegi bolǵanları menen salıstırıwlashları hám keleshekte biliw xızmetlerin jetilistiriw múmkinshiliklerin izlewleri zárúrli áhmiyetke iye.

Oqıwshılardıń ózbetinshe jumısların shólkemlestiriw hámde ulıwma tárizde tálim metodların tańlaw oqıtıwshı óz kásibin jaqsı bilgende ǵana nátiyjelilikke erisiw imkaniyatın beredi. Sonıń menen birge, oqıtıwshı oqıw processiniń pedagogikalıq - psixologiyalıq nızamlıqların da jaqsı bilwi talap etiledi. Reproduktivlik hám de mashqalalı izertlew metodları oqıwshılardıń jańa qaǵıydalar, hádiyseler hám informaciyalardı dóretiwshilik ózlestiriw dárejelerine tiykarlanadı.

Reproduktivlik metod oqıwshılardıǵa tayın dáliller, tiykarlangan informaciyalar hám túsiniklerdi jetkerip beriwden ibarat. Bul orında oqıtıwshı tiykarǵı jaǵdayǵa itibar qaratadı. Bunday sharayatta oqıwshılardan usı bilimlerdi bekkem ózlestiriw talap etiledi. Mısalı, sáwbet hám gúrriń sabaqları sol tárzde shólkemlestiriledi. Reproduktivlik xarakterdegi ámeliy jumıslarda oqıwshılar úlgisine qaray iskerlik kórsetedi. Nátiyjeli metodlarǵa tiykarlangan halda oqıwshılardıǵa izertlew xarakterindegi mashqalalı tapsırmalar beriledi. Usı metodtıń hálsiz tárepi sonda, ol

oqıwshılar oylawınıń maslasıwshılıǵı hám ǵárezsizligin támiyinley almaydı. Onnan paydalanıw nátiyjesinde oqıw processı formal xarakter payda etedi.

Oqıw processinde qadaǵalaw hám óz-ózin baqlaw metodınan paydalanıwda bilim, kónlikpe hám ilmiy tájriybelerdin payda bolıwı hám bahalawǵa bolǵan pedagogikalıq talaplar: awızsha qadaǵalaw metodu, jazba qadaǵalaw metodu, ámeliy qadaǵalaw metodu sıyaqlılardan paydalanıw múmkin.

Biz oqıw jaǵdaylarınıń baslawısh klass oqıwshıları sabaqtı ózlestiriwdegi áhmiyetin anıqlaw maqsetinde baslawısh klass oqıtıwshıları hám oqıwshıları menen eki basqıshta anketa sorawların ótkerdik. Bunda baslawısh klass oqıtıwshılarına tómendegi sorawlar menen múrááját ettik:

8. Oqıw jaǵdaylarınıń mazmunın tańlawda nelerge itibar qaratasız?

9. Oqıw jaǵdayların qanday proektlestiresiz?

Oqıw jaǵdaylarınıń baslawısh klass oqıwshıları biliw xızmetlerin rawajlandırıwdıńdaǵı áhmiyetin anıqlaw maqsetinde ana tili páninen tómendegi biz tájriybe-sınawdan ótkergen sabaq islenbelerimizdi keltiremiz:

Sabaq islenbeler

Sáne: 3-fevral

Pán: Ana tili 1 "B"-klass

Tema: Buwın.1-3 shınıǵıwlar

Temaǵa tiyisli tayanısh túsinikler: dawıslı, dawıssız sesler, sózler.

Temaniń qısqasha táriypi: sózler buwınlardan quralatuǵınlıǵın, hárbir buwında tek bir dawıslı ses boladı, dawıssız ses birew yamasa onnan da kóp bolatuǵınlıǵı haqqında túsinik beriw.

Oqıw barısın ámelge asırıw texnologiyası:

Metod: Sáwbet, túsendiriw, toparlarda islew, "Sıyqırlı sózler", "Buwındı tap" oynları.

Sabaq túri: Taza túsinik, bilimlerde qalıplestiriwshi.

Qurallandıırıw: Sabaqlıq, kórsetpe hám tarqatpa materiallar.

Baqlaw: Oqıwshılardıń sabaqqa qatnası hám belsendiligin baqlap hám esapqa alıp barıladı.

Bahalaw: Oqıwshılar bilimleri reyting talapları tiykarında bahalanıp, sabaq sońında oqıp esittiriledi.

Sabaqtıń maqseti

Maqsetler:

Tálimiy: Oqıwshılarda buwınlardıń dawıslı sesler menen jasalıwı, sózlerdiń bir hám onnan da kóp buwınnan jasalatuǵınlıǵı haqqında túsiniklerin payda etiw.

Tárbiyalıq: Ómiri dawamında oqıp úyreniw, bilim, tájitiybeni, ğárezsiz túrde asırıp barıw, durıs, sulıw jazıw tájiriybelerin tárbiyalaw. Shaqqanlıq hám tapqırlılıqqa tárbiyalaw.

Rawajlandırıwshı: Sabaq barısında oqıwshılardıń belsendililigin, gáplerdi tez hám durıs jazıw hám tapqırlılıq qábiletlerin rawajlandırıw.

Tayanısh kompetenciya elementleri: Xabar menen islesiw kompetenciyasi, ózin-ózi rawajlandırıw kompetenciyasi.

Pánge tiyisli kompetenciya:

Sóylew kompetenciya elementleri: (tıńlap túsiniw, sóylew, oqıw, jazıw)

Muǵallimniń sózin, berilgen tapsırmadaǵı gáplerden túsine aladı. Sózdiń bir háribi ózgerse mánisi ózgeretuǵınlıǵın bilip aladı.

Lingvistikalıq kompetenciya elementleri: Sózlerdi durıs aytılwın ózlestiredi. Temaǵa baylanıslı sózlerdi awızeki hám jazba túrde qollana aladı.

Sabaq barısı hám texnologiyası

	Orınlanatuǵın jumıs mazmunı	metod	waqtı
1-basqısh Shólkemlestiriw bólimi	Qatnas anıqlanadı. Oqıwshılardıń sabaqqa tayarlıǵı tekseriledi. Toparlardıń bólinedi.	Hawa rayı qanday shınıǵıwı	2 minut
2-basqısh Zárúrlik (refleksiyalardı anıqlaw)	Sabaq barısında shárt bolǵan qaǵıydalar belgilenedi.	gúrrińlesiw	1 minut
3- basqısh Sabaq barısı	1. Ótken temanı sorap bahalaw,	Soraw-juwap,	10 minut

	<p>úy tapsırmasın bekkemlew. Sıyqırlı sózlerdiń dawıslı hám dawıssız seslerdiń astın sızıw.</p> <p>2. Taza tema:Sabaqlıqtaǵı qaǵıyda ústinde islew.</p> <p>3. Sabaqlıq penen islesiw. 1-2 shınıǵıwlar</p>	<p>tarqatpa materiallarda jumıs.</p> <p>Maǵlıwmatlardı eslep qalıw.</p> <p>Óz betinshe jumıs</p>	<p>5 minut</p> <p>7 minut</p>
4- basqısh Bekkemlew	<p>Dem alıw minutı: Sabaqlıq penen islesiw 3 - shınıǵıw.</p> <p>Toparlarda jumıs: Hár bir toparǵa 1 buınlı, 2 buwınlı, 3 buwınlı úy hám jabayı haywanlardıń súwretlerin buwınlrına ajıratıp qıstırıw, atların aytıw.</p>	<p>Dem alıw minutı: Óz betinshe jumıs</p> <p>Izleniw</p>	<p>1 minut</p> <p>5 minut</p> <p>9 minut</p>
5- basqısh Sabaq juwmaǵı hám bahalaw	<p>Oqıwshılardıń sabaqqa qatnası esapqa alınıp bahalanadı, daǵazalanadı.</p> <p>Sanlar artındaǵı háriplerden sóz payda etiw.</p>	<p>Bahalaw</p>	<p>3 minut</p>
6- basqısh Úyge tapsırma	<p>Úyge tapsırma beriledi.</p>	<p>Túsindiriw</p>	<p>2 minut</p>

Sabaqtıń barısı:

I. Shólkemlestiriw:

- A) Sálemlesiw
- B) Qatnas anıqlaw
- S) Sabaqlıqların kózden ótkeriw
- D) Sabaqtıń uranı: Buwınlap sóz quraymız.

Toparlarga bóliw. Oqıwshılardı 1den 5 ke shekem sanatıw arqalı 5 toparga bólemen.

1, 2, 3, 4, 5 topar etip.

Topar oqıwshıların altın qağıyda menen tanıstırıw:

- 1) Tártip saqlaw
- 2) Oń qol qağıydasına ámel etiw.
- 3) Óz ara húrmet
- 4) Belsendilik
- 5) Waqıtqa itibar qaratıw

II. Úyge tapsırma soraw ham bekkemlew:

Úyge berilgen tapsırma: Ótilgenlerdi bekkemlew. Taxtada ótilgen temalarga baylanıslı súwret qıstırıp sorawlar beremen, sorawlarga durıs anıq juwap bergen oqıwshılar bahalanadı. Úyge tapsırmanı bekkemlew ushın "Sıyqırlı sandıq" tan shıqqan ómirimiz dawamında qollanılatuǵın "Sıyqırlı sózler": "Assalawma aleykum", "Xosh kelipsiz", "Márhamat", "Saw bolıń", "Raxmet" sózleri jazılǵan qaǵazlardı beriwden aldın oqıwshılardan sorap alaman. Úyge miyman kelse birinshi ne aytamız? Soń oqıwshılardıń juwabına qarap berip shıgaman.

1- topar : "Assalawma aleykum"

2 -topar: "Xosh kelipsiz"

3 -topar: "Márhamat"

4- topar : "Saw bolıń"

5-topar: "Raxmet" sózlerindeki dawıslı sestıń astın qızıl reń menen, dawıssız sestıń astın kók reń menen sızıp beredi. Durıs órinlaǵan topar bahalanadı.

III. Taza temanı bayanlaw: Buwın. 1-3 shınıǵıwlar.

Oqıwshılar búgingi ótetuǵın taza temamız Buwın dep ataladı. Buwın haqqında túsinik berip ótemen.

Sózler buwınlarga bólinedi: kep-ter, qar-lı-ǵash, úy-rek.

Hárbir buwında tek bir dawıslı ses boladı, dawıssız ses birew yamasa onnan da kóp bola beredi. Kitap, óshirgish.

Sózlerdi shappatlaw usılı járdeminde buwınlargá bólip kórsetemen.

1-shınıǵıw. Súwrettegi zatlardıń atların buwınǵa bólingen túrinde oqıń.

qay-shı

bal-ta

shók-kish

Toparlarda 1-shınıǵıwdı buwınǵa bóldirip oqıtıp ótemen. Neshe dawıslı ses bar ekenligin sorayman.

2-shınıǵıw. Tómenдеgi sózlerdi buwınǵa bólingen túrinde kóshiriń.

Ba-la, pax-ta, da-la, sa-lı, jo-ńısh-qa, te-le-foń, to-ǵay.

Taxtada orınlataman. Basqa oqıwshılargá dápterde sulıw, taza jazıwın aytaman.

Dem alıw minutın orınlataman:

Barmaǵım barmaǵım,

Sharshap qalǵan barmaǵım,

Endi biraz dem alıp,

Soń shıraylı jazıp,

Jazamız jazamız ,

Biz shıraylı jazamız,

Qollardı shınıqtırıp.

"5" bahasın alamız.

Soń 3 -shınıǵıwdı orınlaymız

3-shınıǵıw. Tómenдеgi buwınlardan sóz qurań hám kóshirip jazıń.

ta ← ra
raq
na

ba ← liq
la
xit

úy → rek
te
jú

Tara, taraq, tana. Balıq, bala, baxıt. Úyrek, terek, júrek.

IV. Taza temanı bekkemlew:

Taza temanı bekkemlew ushın toparlarǵa "Súwret tiykarında buwındı tap" oýın shınıǵıwın ótkeremen.

1 buwınlı 2 buwınlı 3 buwınlı úy hám jabayı haywan súwretlerin ayırıp qıstırıw.

1 buwınlı

2 buwınlı

3 buwınlı

Bolğan topar taxtada zinama-zina usılı tiykarında qıstıradı, atların shappatlaw usılı menen buwıńǵa bólip aytadı. Toparlar belsendiligine qarap bahalanadı.

V. Sabaqtı juwmaqlaw hám oqıwshılardı bahalaw:

Toparlarda alǵan kartochkalar sanaladı. Belsendi topar anıqlanadı.

Toparlarda belsendi qatnasqan oqıwshılarda bahalanadı.

Oqıwshılar búgingi sabaq unadıma?

Taxtada jabıstırılǵan 23, 1, 10, 17, 5, 25 sanlarınıń arqasında jasırınǵan háriplerden sóz tawadı. Jasırınǵan sóz Raxmet sózi shıǵadı.

VI. Úyge tapsırma : 24 bet, 4- shınıǵıw. Qosıqtı buwıńǵa bólip oqıp keliw.

Sánesi: 5-dekabr 2019 jıl

Tema: «Túbirles sózler» 115-116-shınıǵıwlar

Pán: Ana tili

Sabaqtıń maqseti:

a) Oqıwshılardıń sana-sezimlerin oyatıw, oy-órisin ósiriw, bilim hám kónlikpelerin anıqlaw, uqıpların rawajlandırıw.

b) Oqıwshılardıǵa taza tema boyınsha túsinik beriw.

v) **Tárbiyalıq áhmiyeti.**

Ana tiline bolǵan mehir-muxabbatların rawajlandırıw.

d) **Rawajlandırıwshı maqseti:**

Qátesiz durıs oqıp, durıs jazıwǵa úyretiw. Túbirles sózlerdi tanıstırıw hám olar haqqında maǵlıwmat beriw.

Sabaq dawamında payda bolatuǵın kompetenciýalar: Sabaq dawamında oqıwshılarda, durıs, qátesiz oqıwǵa háriplerdi durıs sulıw jazıwǵa , kórkemlep, tásirli etip oqıwǵa úyretiw, durıs shıraylı sóylew mádeniyatın rawajlandırıw, durıs pikirlew, kompetenciýasın qalıplestiriedi.

Usılı:

Jańa bilim beriw. Toparlar menen islesiw. «Araldı toltırǵım keledi» metodi.

Sabaqtı qurallandıırıw:

Oqıwlıq, kartochka, súwret, plokhat, market, slaydlar, multimedia qurılımaları.

Sabaq barısı: Shólkemlestiriw. (3-minut)

Klasqa kirip oqıwshılardıń kitap hám basqa quralların kózden ótkeremen soń sabaqqa qatnasın barlayman.

Úyge tapsırma soraw: 114-shınıǵıw. Tómenдеgi sózlerge tusındaǵı qosımtalardıń tiyislin qoyıp, kóshirip jazıń. Olardıń mánilerin aytıp berıń.

1. Sız, ayt, isle, bas -ǵısh, -gish, -qısh

2. Pille, ayıp, as -paz, -kesh, -ker

Tómenдеgi dórendi sózlerdi qatnastırıp gáp qurap jazıń.

Juwırǵısh, dúkanshı, tabıslı, aqıllı, isker.

Mısalı: Menıń ajapam dúkanshı.

Oqıwshılardıń úyge berilgen tapsırmaǵa qalay tayarlanıp kelgenlerin tapsırmanı soraw arqalı bilip alaman hám bahalayman.

Taza tema: « TÚBIRLES SÓZLER»

Este saqlań!

Túbir dep nege aytamız?

Túbiri bir sózlerdi **túbirles sózler** deymiz. Túbir sózge hár túrli qosımtalardıń jalǵanıwı arqalı túbirles sózler jasaladı.

Mısalı: sızǵısh, sızıw, sızdı, sızılma, sızıq, sızıqsha degen sózler sız sózi menen túbirles. Oǵan hár túrli qosımtalar jalǵanǵan.

115-shınıǵıw. Tómendegi sózlerdi túbir hám qosımtalarǵa ayırıp oqıń. Túbir sózlerdiń arasındaǵı jaqınlıqqa itibar berin.

Bas, baslıq, basshılıq, basqar, basqarma, basla, baslama, bastır, bastırma, bastırıw.

Úlgi: basqar— bas-qar.

Túbir	Túbirles

116-shınıǵıw. Sózlerdi kóshirip jazın. Berilgen sózlerge tiyisli sorawların qoyın. Túbirlerin salıstırın.

Bil-biliw, bilim, bilimli, bilimpaz, bilimsiz, gúl-gülle, gúlzar, gúlzarlıq, gúlshi, gúlli.

Taza temanı bekkemlew: «Araldı toltırǵım keledi»

Taxtaǵa bos plakat qıstırıladı hám ol oqıwshılardı bul biziń suwsızlıqtan ekologiyalıq apatshılıqtan qurıp qalǵan «Aralımız» dep túsindiriledi hám onı toltırıw ushın sorawlarǵa juwap beriwimiz kerek ekenligi aytıladı.

Túrli reńli qaǵazlardan qıyıp tayarlangan suw quyash hám basqada aralǵa kerek zatlar artına soraw jazıladı, berilgen sorawlarǵa durıs juwap bergen oqıwshı onı bos plakatqa qıstırıp tolǵan araldı payda etiwleri kerek.

(Buniń ushın bizge quyash, suw kemeler formasında qıyılǵan formalar kerek olardıń artına tómendegi sorawlar jazıladı).

Dıqqat oqıwshılar tómendegi jasırınǵan sorawlardı durıs tabın hám Araldı toltırıwǵa bel buwın!

Sorawlar.

1. Túbir sóz degenimiz ne?
2. Túbir sózge qanday sózler jalǵanadı?

3. Túbir sózge gáp qurań?
4. Jumbaqtıń sheshimin tabıń? Qara atım qaltıraydı, Qabırǵası jaltıraydı.(Suw)
5. Naqıldıń izin tolıqtırın. Baqa kólinde, tuwılǵan elinde.

Dem alıw waqtı.Toparlar menen islesiw.

Balalar túmende sizlerge birinshi súwret kórsetilgen onı sóz etip aytıp ornı qay jerde eknligin tabıń.

1.....gúzgi jıyn-terimdi jıynawda qatnasıp atr.

2..... Quslar ál hawada párwar etip ushıp baratır.

3.....suwda júzedi.

4..... hámlar , suw boyında dem alıp atr.

5..... hám birge sabaq tayarlaydı.

6.....kelip,

kún ádewir uzaydı.

Bul gápler ishinde súzlerden túbir sózlerdi ayırıp kórsetiń.

Úyge tapsırma beriw:

Tema boyınsha qaǵıydalardı yad alıw hám 117-shınıǵıw.

Túbir sózlerge qosımtalardıń tiyislin qoyıp kóshirip jazıń. Jańa sózlerdiń mánilerin túsindirıń.

Jaz < gı
gısh
lıq,

Óner < li
ment
paz

San < a
aq
lıq
sız

Ana tili

Sáne: 22-noyabr.

Klass:4^v

Sabaqtıń tema: Atlıqtıń betleniwi. 126-128- shınıǵıw.

Sabaqtıń maqseti:

a) Sabaqtıń bilim beriwshilik maqseti: Oqıwshılardıń Atlıqtıń betleniwin birlik hám kóplik túrinde betlew, túsinińlerin shınıǵıwlar orınlaw barısında

bekkemlew, BU hám tájiriybelerin qáliplestiriw. Óz betinshe jańa birlik hám kóplik mánidegi Atlıq sózlerdi payda ete alıw hám olarǵa tiyisli sorawların qoya alıw kónlikpelerin payda etiw.

b) Sabaqtıń tárbiyalıq maqseti: Oqıwshılardı taza hám sulıw jazıw tájiriybelerin tárbiyalaw.

s) Sabaqtıń rawajlandırıwshılıq maqseti: Oqıwshılardıń belsendililigin, gáplerdi tez hám durıs jazıw hám tapqırlılıq qábiiletlerin rawajlandırıw.

Shaxs sıpatında ózin-ózi rawajlandırıw, ulıwma mádeniy hám matematikalıq sawatqanlıq, pán hám texnika jańalıqlarınan xabardar bolıw, sociyallıq puqaralıq belsendilik kompetensiyalarınıń elementlerin qáliplestiriw

Sabaq túri: Jańa bilim beriwshi, sáwbetlesiw, soraw- juwap.

Sabaqtı qurallandıırıw: Sabaqlıq, tarqatpa materiallar, qaǵıyda, dápter, por.

Sabaqtıń barısı:

Shólkemlestiriw bólimi: Klasqa kelip oqıwshılar menen sálemlesip, klass, taxta tazalıǵına itibar qarataman. Oqıwshılardıń sabaqqa tayarlıǵın kózden ótkeremen. Oqıwshılardıń dıqqatın sorawlar berip sabaqqa qarataman. Toparlardıń bólemen. Topar atların sóz shaqaplarınanı baylanıstırıw qoyaman.

1-topar: Atlıq

2-topar: Sanlıq

3-topar: Kelbetlik

Ótilgen temanı sorap, bekkemlew:

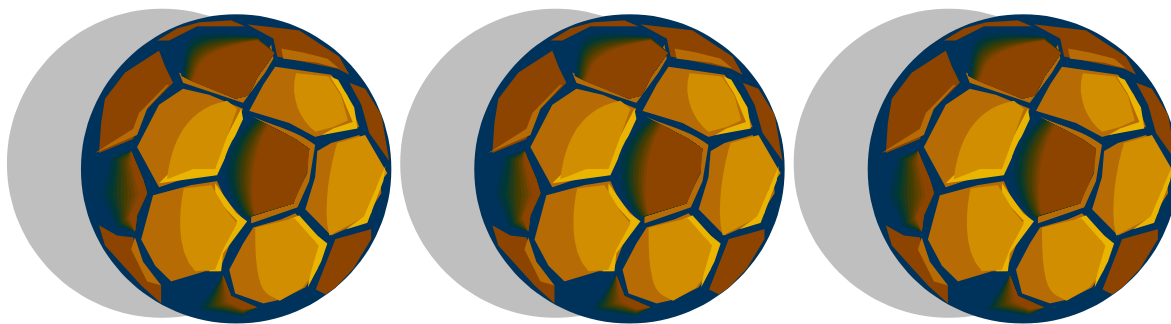
Úyde óz betinshe orınlap kelgen 125-shınıǵıwdı tekserip, bahalayman. Qurap kelgen gáplerin oqıtaman, Atlıqtın túrleri haqqında hám qaǵıydanı sorayman. Bergen juwabına qarap bahalayman.

Ótilgen temanı soraw-juwap arqalı bekkemleymen.

Úy – ler

Top – lar

Taza tema: Atlıqtıń betleniwi. 126-128- shınıǵıw.

Taxtaǵa sáneni jazaman. Atlıqtıń betlaniwi haqqında túsinik berip, qaǵıydanı aytıp ótemiz.

Adam mánisinde qollanılatuǵın Atlıq sózler úsh bette, birlik hám kóplik túrinde betlenedi.

Mısalı: Birlik túrinde:

Men oqıwshıman.

Sen oqıwshısań.

Ol oqıwshı.

Kóplik túrinde:

Bizler oqıwshımız (oqıwshılarımız),

Sizler oqıwshısız (oqıwshılarsız)

Olar oqıwshı (oqıwshılar).

126–shınıǵıw. Oqıp, Atlıq sózlerdiń betleniwine dıqqat awdarıń.

Qurılıshıman, qurılıshısań, qurılıshı.

Qurılıshımız, qurılıshısız, qurılıshı.

Qurılıshıalarmız, qurılıshılarsız, qurılıshılar.

127-shınıgıwda berilgen Atlıq sózlerdi úsh bette birlik hám kóplik túrinde betlep, kóshirip jazıń.

Bala, súwretshi, sawınshı

Taza temanı bekkemlew:

128-shınıgıw kóshirip jazıń, betlik jalgawların astın sızıń. Olardıń qaysı bette, qanday sanda qollanılıp turǵanın aytıp beriń. Atlıq sózlerge betlik jalgawları tómendegishe jalǵanadı:

Birlik túrinde:

I bette -man, -pan, -ban
-men, -pen, -ben

II bette -sań
-seń

III bette betlik jalgaw bolmaydı.

Kóplik túrinde:

I bette -mız,-pız,-bız
-miz,-piz,-biz

II bette -sız
-siz

III bette betlik jalgawı bolmaydı.

Atlıq sózdiń betleniw úlgisi:

	Birlik	Kóplik
I bet	shayıрман	Shayırmız (shayırlarmız)
II bet	shayırsań	Shayırsız (shayırlarsız)
III bet	shayıр	Shayıр (shayıрlar)

Toparlarda islesiw: Toparlarga kásip iyeleriniń súwretleri tarqatıladı.

Hár bir topar óziniń topar atlarına baylanıstırıp kásip iyelerin betlep beriwi kerek.

1-topar: Men oqıtıwshıman, sen oqıtıwshısań, ol oqıtıwshı.

2-topar: Men birinshi dárejeli shıpakermen, sen birinshi dárejeli shıpakerseń, ol birinshi dárejeli shıpaker.

3-topar: Men sheber tiwshimen, sen sheber tigiwshiseń, ol sheber tigiwshı.

Oqıwshılar bilimin bahalaw:

Toparlardıń kásip iyelerin betlewine qarap, jazıwına qarap bahalayman. Sabaqta, toparlarda belsendi qatnasıp otırǵan oqıwshılardı, Búgingi sabaqtıń eń belsendi

oqıwshısın menen bahalayman.

Úyge tapsırma: 129- shınıǵıw. Qaǵıydanı yadlaw.

3.2. Baslawış klass ana tili sabaqlarında pedagogikalıq texnologiyalardı engiziwge qaratılğan tájiriye-sınaw ótkeriw metodikası

Oqıwshılardı bahalap “Dárejelik saralaw texnologiyası n” tañlap aldım. Bundağı maqsetim ózbetinshe rawajlana alatuǵınım hám hár túrli dúnyanıń qıyınshılıqlarına shıdaytuǵun belsendi, bilimli oqıwshı tárbiyalaw.

Bul texnologiya birinshiden, rawajlandırıp oqıtıw ideasın júzege asırıwǵa múmkinlik beredi, óytkeni ol oqıwshınıń oylawın, eslew menen yadta saqlawın, ıntasın, belsendiligin, bilim sapasınıń rawajlanıwına járdemlesedi.

Dárejeli tañlap alıw texnologiyası oqıwshınıń hám muǵallimniń belsendi dóretiwshilik xizmetin rawajlandırıwǵa baǵdarlangan. Usıǵan sáykes men tórtinshi klasta ana tili páni boyınsha dárejeli tapsırmalar berip oqıwshılardı qalıplestire basladım. Dárejeli tapsırmalar 1, 2, 3, 4 -dárejede beriledi:

I. Dáslepki dáreje. oqıwshı óz sabaqlarınıń tiykarǵı maqsetlerine erisiwde durıs, sapalı, tez, mánili etip oqıp úyreniwge tiyisli.

2. Orta dáreje. Bunda berilgen soraw-tapsırmalardı oqıwshı ádebiy shıǵarmanıń óz ishinen, geybir jaǵdayda burınǵı oqıǵanların yadqa túsiriw arqalı ózliginen yamasa muǵallimniń járdemi menen orınlayladı. Bunda berilgen juwap hár túrli usıllar menen sheshiliwi múmkin biraq sheshimler berdey boladı.

Z. Joqarı dáreje. Bunda berilgen soraw – tapsırmalardı orınlaw dáwirinde muǵallım oqıwshılardı soraw beriw arqalı olardı izleneske shaqıradı. “Usı sebepli emespe?”, “Seniń bul jaǵdayǵa óz kóz qarasıń qanday?” t.b. tiptegi boljaw sorawlarına oqıwshılar túrlishe boljaw juwaplar beredi. Bul juwaplardıń durısı da, nadurısıda bolıwı múmkin.

4. Dóretiwshilik dárejesi berilgen soraw tapsırmalar izlenis sıpatında boladı. Oqıwshılar alǵa qoyǵan jumbaq siyaqlı wazipalardı durıs ańlap izleniw jobaların ózleri isleydi, analizleydi, jiynaqlaydı, salıstıradı, ulıwmalastıradı, juwmaq shıǵaradı.

1-dárejedege tapsırma mámleketlik standart dárejesi, bunı orınlawǵa barlıq oqıwshılar minnetli, 2- 3- dárejede birme-bir quramalasadı hám bul dárejelik tapsırmanı orınlawǵa huqıqlı, al 4- dárejeli dóretiwshilik penen jumıs isley alatuǵın

oyın anıqlay alatuǵın qábiletli oqıwshılar orınlaydı. Álbette barlıq oqıwshılar 4 dárejeden orınlaydı dep ayta almaymız. 1-2- dárejeli tuwrıǵa jaqın oqıwshılar orınlaydı da, úlgili oqıytuǵın oqıwshılar alǵa ketedi. Bahalaw “5” ballıq sistema menen amelge asırıladı. 1 dárejeden orınlaǵan balaǵa -5 ball, 2-dárejeden orınlaǵan balaǵa 10 ball, 3-dárejeden orınlaǵan balaǵa 15 ball, 4- dárejeden orınlaǵan balaǵa 20 ball.

Bul texnologiya elementlerin qollanıw arqalı klass oqıwshılarınıń arasınan kimniń qaysı pánge qábiletli ekenligin bilip, hám onı rawajlandırıwǵa kóp járdem beredi. Dóretiwshilik qáilet hár balanıń tábiyatında bolıwı múmkin. Biziń waziypamız-oqıwshıǵa onıń ózinde jasırınıp atırǵan múmkinliklerin ashıp kórsetiw. Hár bir oqıwshı muǵallimniń basshiliǵı menen orınlaǵan dóretiwshilik jumısınıń nátiyjesinde óziniń múmkinshiliklerin rawajlandıradı.

Balanıń qábileti menen talantin rawajlandırıwdı qanshelli ertelew baslasaq. sonshelli onıń qábileti tolıq ashılıwı múmkin. Eger bala óz boyındaǵı qábiletin muǵallim ańlamasa, ol bala basqa oqıwshılar menen birdey bolıp qaladı. Sonlıqtan qábiletiniń rawajlanıwına túrtki bola biliw kerek. Usınday jumislardı alıp barıw hár muǵallimniń sheberligine baylanıslı. Kúndelikli sabaqta beriletuǵın dárejelik tapsırmalardı qızıqlı etip, oqıwshılardıń qızıǵıwshılıq penen orınlawların qadaǵalaw kerek.

Hár sabaqqa qoyılǵan tapsırmanıń minnetli dárejese ótilgen jańa temanıń bekkemlewinge hám ótken sabaqlardı bekkemlewge timykarlanadı. Bul dárejeden klass oqıwshıları tolıq orınlaydı. Keyingi dárejede tapsırmalar aldınıǵıdan quramalı hám hár qıylılıqqa iye túrlendirilgen boladı. Usı tapsırmalardı ózbetinshe orınlaw dóretiwshilik jumıs baslaması. Keyingi 4-dárejese orınlaytuǵın oqıwshılarbirme –bir jekke túinde qatnasadı. Basqa oqıwshılar da usı balalarǵa eliklep, sabaqtan tıs waqıtlarında jumıs islewge óz betinshe otıradı.

Ana tili páninde kóbinese tekst menen jumıs islewdi dárejelik tema arqalı berip otıraman. Bul jumıs nátiyjesi awızsha tekseriledi. Hár bir bala ornında tayarlanadı. Onıń 1-dárejede tekstti tásirli etip, túsiniw oqıw tapsırıladı. 2-darejede usı teksttegi qaharmanlarǵa minezleme beriw yamasa tábiyattı súwretlegen reńin tabıw, 3-dáreje usı tekstte kózqarası, onı óziniń oyı menen tamanlaw, tekstke baha beriw siyaqlı jumislar

orınlanadı. Eger qosıq penen tanıssaq, usı qosıq qatarların baylanıstırıw sıyaqlı dóretiwshilik jumıslardı tapsıraman. Hár bapqa shıǵarma jazdıraman. Shıǵarma balanıń jeke shaxs sıpatında qalıplesip rawajlanıwına, qorshaǵan átirapta qublıslardı durıs ańlap, tayın alıwına uqıplılıq qabiletiniń qalıplesip ushlasıwına zor tásirin tiygizedi.

Shıǵarma jazdıruwdaǵı maqset: tapqırlıq, qiyal, tańlay biliw, sınay biliw, máseleni qoya hám sheshe biliw, ózgerislerdi qabıllap, oylanıwǵa, oǵan juwmaq shıǵara biliw.

I. Taxtaǵa syujetli súwret ilinedi. Balalar usı syujetli súwret boyınsha shıǵarma jazadı.

2. Balalarǵa erkin temada óz qálewleri boyınsha shıǵarmanı ómir menen baylanıstırıp jazdıruw.

Z. Tayanısh sózler arqalı. Balalar tayanısh sózlerdi óz erkinshe qollana aladı.

4. Oydı, tekstti, súwretti, ertekti jalǵastırıw.

Máselen, ana tili sabaǵında “Nannıń usaǵı” teması boyınsha hár balanıń bilgenine qaray tapsırma beriwge boladı. Ózim shıǵarma jazıwǵa qabiletti, sóz baylıǵı mol oqıwshılarǵa shıǵarma jazıwdı, qosıq shıǵarıwǵa qabileti bar oqıwshılarǵa qosıq jazdıruwdı, súwret salıwǵa uqıbı bar oqıwshılarǵa tuwǵan awıl tábiyatınıń súwretin salıwdı, al qalǵan oqıwshılarǵa tábiyat kórinisin súwretlengen súwret jiynawǵa tapsırma beremen.

Bul texnologiyanıń nátiyjeli táreplerin aytatuǵın bolsaq:

- hár oqıwshı ózliginen jumıs islewge kónligedi;
- oqıwshınıń jeke qábileti anıqlanadı;
- bir-birinen qalmawǵa tırısıp, talpınadı;
- tapsırmanıń quramalı dárejesine sáykes oqıwshınıń oylaw qábileti artadı
- hár bala óz dárejesine, qábiletine qaray bahalanadı;
- klass oqıwshıları tolıq bahalanadı ham hár oqıwshı óziniń alatuǵın bahasın bilip otıradı. (1-dárejesi- “3”, 2-dárejesi- “4”, 3-dárejesi “5”);
- jumıs dápteriniń keynine hár dárejeni orınlaǵanı tuwralı belgi qoyıp, jiynaǵan ball sanın oqıwshılar ózleri jazıp baradı;

- oqıwshınıń rawajlanıwın qadaǵalawǵa hám ata-anası menen baylanısıwǵa jenillik tuwdıradı;

- bir ǵana sabaqta birneshe tapsırma orınlaydı;

- jańa buwın sabaqlarındaǵı tapsırmalar usı texnologiyǵa tiykarlanıp berilgen.

Hár bir texnologiya ózbetinshe jańa usıllar menen ayrıqshalanadı. Belgili pedagog V.A. Suxomlinskiy “sabaq jas óspirimlerdiń intellektuwallı ómirine qurı sabaq bolıp emes ol qızıqlı bolıwı shárt. Usıǵan eriskende ǵana jas óspirimler ushın ruwxıy ómirdiń dawamıılıǵına, muǵallım usı oshaqtıń húrmetli isenimi menen bolıp saqlawshısına aylana aladı”- dep aytqan. Óytkeni ápiwayı sabaq sıpatsız sabaq sıyaqlı adam boyına juqpaydı. Qızıqlı sabaqlar muǵallımniń ózinbetinshe qoltańbası, metodikalıq izlenisi, qollanǵan usıllarınıń ayrıqshalılıǵı shákirt júreginen orın aladı.

Izertlew jumısımızdıń teması boyınsha dáslep metodikalıq ádebiyatlar, baslawısh klass mámleketlik bilimlendiriw standartı, ana tili baǵdarlaması hám «Ana tili» sabaqlıǵı úyrenildi. Ana tilin oqıtıwda pedagogikalıq texnologiyalardı engiziw usıllarınıń awhalı anıqlandı.

Ana tilin oqıtıwda pedagogikalıq texnologiyalardan paydalanılǵan sabaq úlgileri Nókis qalası 2-12- mektep, Xojeli qalası 17 -mekteplerde tájriybe-sınawdan ótkerildi. Tájriybede 4-klaslardan jámi 136 oqıwshı qatnastı. Tájriybe nátiyjelerin tómendegishe kórsetkishde sáwlelendirdik:

Biz usıǵan texnologiyalar tiykarında sabaqlar shólkemlestirildi. Bul dáwirde tómendegishe tájriybe-sınaw jumısları ámelge asırıldı:

1. Muǵallım hám oqıwshılardıń iskerligi turaqlı túrde baqlap barıldı.

2. Sabaq islep shıǵılǵan usınıslar tiykarında shólkemlestirildi.

Arnawlı usınıslar tiykarında ótkerilgen pedagogikalıq tájriybeniń nátiyjeleri tómendegishe keltirilgen hám analiz etilgen. Pedagogikalıq tájriybe baslawınan aldın tańlap alınǵan sınaw klaslarındaǵı oqıwshılar menen ápiwayı klaslardaǵı oqıwshılardıń arasında úlken pariq payda boldı. Olarǵa pedagogikalıq texnologiyalardan paydalanıp sabaqlar ótildi hám gúzetildi. Eksperiment klaslardaǵı oqıwshılardıń metodlar menen shınıǵıwlar ótkerilgen waqıttaǵı bilim dárejeleri tiykarında alınǵan bahalardı keltiremiz.

№	Mektep	Klass	Oqıwshı lar sanı	O`zlestiriw dárejesi				
				«5»	«4»	«3»	«2»	
1	Xojeli qalasındaǵı mektep	17	4-a	16	3	7	6	-
2	Nókis qalasındaǵı mektep	2	4-a	32	7	12	13	-
3	Nókis qalasındaǵı mektep	2	4-b	30	5	15	10	-
4	Nókis qalasındaǵı mektep	12	4-a	30	7	14	9	-
5	Nókis qalasındaǵı mektep	12	4-b	28	6	10	12	-

Tájriybe-sınaw ushın tańlangan klaslarda oqıwshılardıń oqıw kónlikpelerin ózlestiriw dárejesi, sabaqqa qatnası, sabaqtan tısqarı oqıǵan shıǵarmaları, qızıǵıwshılıǵı anıqlap alındı. Bul joqarıdaǵı sorawlar tiykarında ámelge asırıldı.

Oqıw jılı basınan muǵallimlerde hár bir balanıń sabaqtı dıqqat penen úyreniw, ana tili sabaqlarında biz bergen usınıslar járdeminde shınıǵıwshılardı shólkemlestiriw tapsırıldı. Hár bir bala menen individual islesiw ámelge asırıldı. Oqıw jılı aqırında tájriybe-sınaw jumıslarınan soń oqıwshılardıń bilim dárejesi anıqlandı hám olar kestede tómendegishe kóriniske iye boldı.

№	Mektep	Klass	Oqıwshı lar sanı	O`zlestiriw dárejesi				
				«5»	«4»	«3»	«2»	
1	Xojeli qalasındaǵı mektep	17	4 «A»	16	5	6	5	-
2	Nókis qalasındaǵı mektep	2	4 «A»	32	14	13	5	-
3	Nókis qalasındaǵı mektep	2	4 «B»	30	9	11	10	-
4	Nókis qalasındaǵı mektep	12	4 «A»	30	11	15	4	-
5	Nókis qalasındaǵı mektep	12	4 «B»	28	8	14	6	

Oqıw jılı dawamında ana tili sabaqları texnologiyalar tiykarında talap dárejesinde shólkemlestirildi. Oqıwshılardıń qatnası, iskerligi úyrenip barıldı. Oqıwshılardıń oqıwǵa múnásibeti ózgerdi.

JUWMAQ

Bilimlendiriw sistemasına jańalıq engiziw, oqıwshılardıń bilim hám kónlikpelirin qáılestiriwde jaqsı nátiyje beretuǵın oqıtıwdıń interaktiv usıllarınan paydalanıw búgingi kúnniń dáwir talabı bolıp esaplanadı.

Búgingi kúnde oqıwshılardıǵa bilim beriwde jańa pedagogikalıq texnologiyalardan paydalanıp sabaq ótiw eń áhmiyetli máselelerdiń biri. Bunday usıllar oqıwshılarda bilim alıwǵa qızıǵıwshılıq oyatadı. Oqıwshı sabaqlardıǵa puqta tayarlıq kóriwge umtıladı. Interaktiv metodlar oqıwshılardıń bilim alıw múmkinshiligin jedellestiriwge imkaniyat beredi.

Bul metodlardıń maqseti – topardaǵı oqıwshılardıń qısqa waqıt ishinde nelerdi biletuǵınlıǵın anıqlaw. Interaktiv metodlardıń áhmiyetli tárepi ol topardı birlestirip hár bir qatnasıwshınıń juwapkershilikti seziwi ushın imkaniyat beredi, barlıq jumıslardıń birgelikte orınlanıwın támiyinleydi. Interaktiv metodlardıń túrleri kóp. Biz bul dissertatsiyamızda interaktiv metodlardıń ayırımlarına ǵana toqtap óttik. Olardan mashqalalı soraw, aqılıy hújim, klaster, bilemen, biliwdi qáleymen, bilip aldım, venn diagramması, balıq skleti, sinkveyn, bumerang, PSMU, zigzag, insert, blic-soraw, kishi toparlarda islew metodların ana tili sabaqlarında qollanıw boyınsha óz pikirlerimizdi bildirdik.

Klaster metodi oqıwshılardıń belgili bir temanı tereń úyreniwge járdem berip oqıwshılardı temaǵa baylanıslı túsinik yaki anıq pikirdi erkin hám ashıq túrde izbe-izlik penen tıǵız baylanısqan halda tarmaqlawǵa úyretse, Bilemen, biliwdi qáleymen, bilip aldım metodi oqıwshılardı erkin pikirlewge baǵdarlaydı. Bilimlerdi ózlestiriwge juwapkershilik hám qızıǵıwshılıq oyatadı. Al, aqılıy hújim metodi bolsa toparlarda kóplegen ideyalardı bildiriw múmkinshiligin beretuǵın metod.

Mashqalalı soraw metodında talaba yaki oqıwshılar ortaǵa qoyılǵan sorawdı úyrengen teoriyalıq maǵluwmatına tiykarlanıp óz betinshe sheshiwge, talqılawǵa úyrenedi. Venn diagramması metodında til qubılıslarınıń uqsaslıq hám ayırmashılıq táreplerin anıqlawǵa úyrense, bumerang metodi tálim alıwshılardıń kishi toparlarda

materialdı óz betinshe úyreniwine hám basqalarga úyretiwge qaratılǵan metod bolıp esaplanadı.

Sinkveyn metodi informacijalardı qısqasha bayan etiw, qospalı oy-pikirdi bir neshe sózler arqalı bildiriwge úyretetuǵın metod. Bul metoddan ana tilinen qaǵıydalardı hám mısallardı keltiriwde qollansaq boladı. Al, zigzag, blic-soraw metodlar tálim alıwshılardıń ótilgen temalar boyınsha óz túsiniklerin anıq hám izbe-iz bildiriwge úyretetuǵın metod. Bul metodta az waqıt ishinde temaǵa baylanıslı kóp maǵluwmatlardı anıqlawǵa boladı.

Kishi toparlarda islesiwde oqıtıwshı óziniń pedagogikalıq sheberligine, ótetuǵın yamasa ótilgen temaǵa baylanıslı oyın jarıslardı shólkemlestiriwi múmkin. Bul metodta oqıwshılar toparlar menen islesiwge úyrenedi.

Juwmaqlap aytqanda, interaktiv metodlar sabaqtıń qızıqlı hám tásirsheńligin asıradı, oqıwshılardı tálim processiniń aktiv subektlerine aylandıradı.

PAYDALANILGAN ÁDEBIYATLAR DIZIMI

1. Каримов И. А. Баркамол авлод – Ўзбекистон тараққиётининг пойдевори: Ўзбекистон Республикаси Олий Мажлиси IX сессиясида сўзлаган нутқи, 1997 йил 29 август // Баркамол авлод – Ўзбекистон тараққиётининг пойдевори. – Тошкент.: Шарқ, 1997. Б. 4–19.
2. Каримов И.А. Ўзбекистон мустақилликка эришиш оstonасида. – Тошкент: «Ўзбекистон», 2012. – 440 б
3. Мирзиеёв Ш.М. Миллий тараққиёт йўлимизни қатъият билан давом эттириб, янги босқичга кўтарамиз. – Т.: Ўзбекистон, 2017.–592 б.
4. Мирзиеёв Ш.М. Танқидий таҳлил, қатъий тартиб-интизом ва шахсий жавобгорлик – ҳар бир раҳбар фаолиятининг кундалик қоидаси бўлиши керак. – Т.: Ўзбекистон, 2017.– 104 б.
5. Мирзиеёв Ш.М. Ўзбекистон Республикаси Президентининг “Ўзбекистон Республикасини янада ривожлантириш буйича Харакатлар стратегияси тўғрисида”ги Фармони. // Харакатлар стратегияси асосида жадал тараққиёт ва янгиланиш сари. – Т.: Гафур Гулом номидаги нашриёт-матбаа ижодий уйи, 2017.– 92 б.
6. Мирзиеёв Ш.М. Парламентимиз ҳақиқий демократия мактабига айланиши ислохотларнинг ташаббускори ва асосий ижрочи бўлиши керак. Халқ сўзи, 2017 йил 13 июль. – № 137. – Б. 1–3.
7. Incheon edclaration/ Education 2030: Towards inclusive and equitable quality education and lifelong learning for all (World Education Forum, 19 – 22 May 2015, Inchon, Republic of Korea. <http://unesdoc.unescos.org>)
8. Ona tili fanidan Davlat ta’lim standarti / Uzviylashtirilgan Davlat ta’lim standarti va o‘quv dasturi: Ona tili. O‘qish. Matematika. Atrofimizdagi olam. Tabiatshunoslik (1-4-sinflar). – Toshkent: RTM. 2010. – B. 10–14.
9. Ona tili fanidan o‘quv dasturi / Uzviylashtirilgan Davlat ta’lim standarti va o‘quv dasturi: Ona tili. O‘qish. Matematika. Atrofimizdagi olam. Tabiatshunoslik (1-4-sinflar). – Toshkent: RTM. 2010. – B. 15–40.

10. Абдиреймова.Т. Қазақ тілін проблемалы оқытудың тиімді жолдары: Оқу методикалық қолданба. Нөкис, 2009. – Б. 107.

11. Abdurahmonova N. So`z turkumlari // Boshlang`ich ta`lim. – 2008. № 7. – В. 30–31.

12. Адилова С.А. Ўзбек тили машғулотларини компьютер технологиялари воситасида ташкил этиш (олий таълим муассасаларининг русийзабон гуруҳларида): Пед.фанлари номзоди ... дисс.автореферати. – Тошкент, 2004. – 19 б

13. Айдарова Л.И. Психологические проблемы обучения младших школьников русскому языку. – М.: Педагогика, 1978. – 144 с.

14. Алгазина Н. Н. Формирование орфографических навыков: Пособие для учителя. – М.: Просвещение, 1987.—160 с.

15. Апатова Н.В. Информационные технологии в школьном образовании, Москва, 1994

16. Байзақ Ү. Оқытудың кредиттік технология жүйесі. Таным және тәрбие. №4, 2005

17. Бекниязова Н. Бошланғич синфлар она тили дарсларида ўқувчиларга матн яратишни ўргатиш методикаси (таълим ўзбек ва қорақалпоқ тилдларида олиб бориладиган мактаблар мисолида): Монография. – Тошкент: «Фан ва технологиялар», 2012. – 160 б.

18. Бекниязова Н.И. Таълим қорақалпоқ тилида олиб бориладиган мактабларнинг бошланғич синфларида ўқувчилар сўз бойлигини ошириш (предмет белгисини билдирган сўзлар мисолида): Номзодл. дисс. автореферати. – Тошкент, 1998. – 134 б.; дисс... автореферати, 22 б.

19. Белянкова Н.М. Каким должен быть учебник русского языка нового поколения: Об учебнике В.Л.Канакиной, В.Г.Горецкого // Начальная школа. – 2007. № 5. – С. 24–28.

20. Богаченко Е.А. Игра как современный метод воспитания // Начальная школа. – 2010. № 6. – С. 16-18.

21. Божович Е.Д. Учителю о языковой компетенции школьника: психолого-педагогические аспекты языкового образования. – Москва-Воронеж, Московский психолого-социальный институт, 2002. – 288 с.
22. Boqiyeva H. Sifatni o'rgatishda o'quvchilar faolligini oshirish // Boshlang'ich ta'lim. – 5-son. 2010. – В. 18-19.
23. Da'wenov E., Uspanova J., Abdijabbarova X. Qaraqalpaq tili. Grammatika, orfografiya ha'm til o'siriw. 3-klass ushin sabaqlıq. – Tashkent: “O‘zbekiston”, 2008. – 144 b.
24. Dáwenov E., Uspanova J., Abdijabbarova X. «Ana tili». Grammatika, imla hám til ósiriw. 3-klass ushin sabaqlıq. Tashkent: «O‘zbekiston», 2016-jıl, 152 b.
25. Da'wenov E., Uspanova J. Ana tili. Grammatika, durıs jazıw ha'm til o'siriw. 4-klass ushin sabaqlıq. – No'kis: “Qaraqalpaqstan”, 2009. – 232 b.
26. Dáwenov E., Qudaybergenov M., Uspanova J. Ana tili, 4-klass: Grammatika, durıs jazıw hám til ósiriw. Nókis: «Qaraqalpaqstan», 2017. 192 b
27. Зимняя И.А. Педагогическая психология. Изд. 2-е, доп., испр. и перераб. – М.: Логос, 2003. – 384 с.
28. Клычева З.П. Ощение в учебно-воспитательном процессе как фактор формирования личности учащихся начальных классов: Автореф.дисс. ... канд. психол. наук. – Ташкент: 2005. – 21 с.
29. Костромина Н.И., Шкуро М.Э. Уроки с применением технологии учебного взаимодействия. – Журн. Начальная школа. 2010. № 11. С. 19–23.
30. Львов М.Р. О методике обучения русскому языку // Начальная школа. – 2007. № 5. – С. 21–23.
31. Қайырбаев Ж. Саўат ашыў методикасы. – Ноқис, «Билим», 1994. – 144 б.
32. Qutlımuratov B., Qutlımuratova G. Ana tili. Grammatika, orfografiya hám til ósiriw. 1-klass ushin sabaqlıq. Qayta islangen jigirmanshı basılımı. — Nókis: «Bilim», 2018. — 112 b.

33. Mavlonova R.A., Rahmonqulova N.H. Boshlang'ich ta'limning integratsiyalashgan pedagogikasi: oquv qo'llanma. – Toshkent: Ilm ziyo, 2009. – 192 b.

34. Махмудов М.Ҳ. Таълимни дидактик лойиҳалашнинг назарий асослари: Пед.фан.доктори. ... дисс.автореферати. – Тошкент, 2004. – 45 б.

35. Ona tili o'qitish metodikasi: Boshlang'ich ta'lim fakulteti talabalari uchun darslik: K, Qosimova, S.Matchonov, X. G'ulomova, Sh.Yo'ldosheva, Sh. Sariyev. - T.: «Noshir», – 2009. – 352 b.

36. Педагогика / Под ред. Ю.К.Бабанского. – И., 1983. – С. 137.

37. Пашаева Г. Модульдік оқыту технологиясын бастауыш сыныптарда қолданудағы ізденістер // Бастауыш мектеп. – Алматы, 2004. – № 7. – Б. 43-45.

38. Сарманов Е., Сапаров С. Оқытудың жаңа технологиялары, Шымкент, 2005ж.

39. Тажбенова С.С. Она тили дарсларида ўқувчиларни назарий билимларни амалда қўллашга ўргатиш методикаси. (Таълим қозоқ ва ўзбек тилларида олиб бориладиган бошланғич синфлар мисолида). – Тошкент: «Фан ва технологиялар марказининг босмаҳонаси», 2010. – 76 бет.

40. Юсупова Ш. Она тили таълими самарадорлигини оширишда илғор педагогик технологияларни жорий этиш (ноанъанавий усуллар ва компьютердан фойдаланиш): Пед. фан.номзоди ... дисс. - Тошкент, 1998. – 26 б.